

ధానథారతి ప్రముఖ-4

ఎం ల్లోగంటే

(ఈ సప్త నీతి కథలు)

హరికథాపితామహ

శ్రీ ఆదిత్యట్ల నారాయణదామ

*

పంపాదకుదు

మన్మహ గిరిధరరావు

*

ముద్రణార్థ ప్రధాతయ

Dr. కె. నదానందరావు M. B. B. S.

వదావంద నర్సింగ్ హాస్పిట్ చీరాట

కృతీయముద్రణ
నల వనంతము
(ఏప్రిల, 1978)
ప్రతులు : 1000

సర్వస్వామ్యములు :
ప్రకాశకురాలు ఉపాధ్యాయుల సాచిత్రమ్మివి

ప్రా. ప్రిథివీము
యు. సా. వి. త్రి. మ్మై
C/o శ్రీ క్రిష్ణరావు
4-2-13 చంద్రమాఇనగర్, గుంటూరు-2

వెల : 3 రూ. 10

ముద్రణ
వెలకమ్మివెన, వైప్పువీమిషెడ్ గుంటూరు-2

భూ ఏ క

వకల కూపహర్షదు, మహాకవి శ్రీ మద్జాధారిభ్రష్ట నారాయణ దాన మహాశయులు ఆంధ్ర దేశమందలి ఆచాల గోపాలమునకు, వందిత పామరులకు చిరవరిచితులు. పిపీలికాది బ్రిహ్మవర్యంతమునారు చుంబించని విషయములేదు. దానికి ప్రత్యక్ష పాష్యములు. చిన్నపిల్లలకు పీతి గఱపుటకు పాఠన్నమైన నూఱుగంటే మొదయకొని, ఉద్దండ వందితులైన శాప్తపందితులకుకూడ ఆవగాహనము చేసికొనుటకు క్లిష్టమైన వారి ఇగ్ణైష్టు (అష్టాదశవిద్యారహస్యము) గ్రంథమే. వారి రచనలు అన్నియు నుమారు 50 వరకు ఉండును. వావిలో ఆచ్చ తెలుగు కృతులుమెందు. ఈ నూఱుగంటే 100 కథలకో కూడిన చిన్నపున్నకము నరళమైన, మైత్రుని, తియ్యవి తేటతెలుగులో చిన్న పిల్లల చదువు కొముటకై ప్రాయ ఉదినది.

శ్రీ నారాయణదాన వర్యోల గ్రంథములన్నియు వంపూర్థముగ విషయ నాత్కుక దృష్టికోచదిని, ఆనేక ఆముద్రితముగా నున్న వారి రచనల కన్ని టికి ప్రధాన నంపాదకత్వము బాద్యతవహించిన ఆచార్య యువ. వి- శోగారావుగారు — నారాయణదాన గ్రంథావః అమ అనుభంగములో ఈ విధ ముగా ఈ పున్నకముగురించి ప్రాపిరి. “నూఱుగంటి:— ఈనపు పీతికతల నొకనూలి నేర్చి కూర్చివ కృతి. దాలానదోధమువకై నద్యః ప్రసన్న మగు భాషలో గద్యపుటితమైవట్టిది. ప్రతికథాంతమునందుము ఒక చిన్న వద్యమువ కథాంటా పురవ్యుతముగ పీతి ప్రసవచనము విపుతముగ చేయ బడినది. ప్రతి వద్యము నరోహృద్యమగు నొక సురులిరమాక్తి. దామ గారి నూతీంటిని నూఱు జ్ఞానచక్కివుయగా నంభావించిరి” నూత్స్తముగా శ్రీ శోగారావుగారు నూఱుగంటి పున్నక స్వీరూపము పై విధముగా పాతకలోకమువ కందించిరి.

ఎవ్వట్టేన మన బాయిరకు ఇది పాత్యగ్రంథముగా మంచిన బాగుండునని ఉపా పొదమి, ఈ పుస్తకము లెక్కడా దొరకనందున తృతీయముద్రణము వేయుటకు సహకరించిన నా మిత్రులు చీరాల వాన్న వ్యాయ, సహ్యదయ శేఖరులు డాక్టరు కె. సదానందరావుగారు, శ్రీ నారాయణదాస వాజ్యాయము మీద పొదమిన తక్కిళద్దులతో, దీని ముద్రణ వ్యాయము భరించుటకు ముందుకువచ్చి, దానభారతీ ప్రచురణ నంపుమున కమితముగా తోడ్పుడిరి వారికి నా మనఃపూర్వక కృతజ్ఞతాభి వందప ములు. వారిని శ్రీ నారాయణదాసుగారు ఆయురారోగ్యాభివృద్ధిగా ఇల్పి సాహిత్యపేవ మున్మందుకూడ చేయనట్లు ఆశీర్వదింతురుగాక.

నేమ కోరిన వెంటనే, నా మిత్రులు శ్రీ మస్వవ గిరిధరరావుగారు, M.A., Lecturer Hindu College, ex M. L. C., యువ భారతి నంపాదకులు; శ్రీ నారాయణ దాసుగారిమీద తక్కితో నా కోరికను మున్మించి, నంపాదకులుగా వ్యవహారించి తమ అమూల్యమైన పీతికు పాతకతోకమువ కండించిరి. అంతేగాక పుస్తకము ముద్రణ అగుచున్న పుతు, ప్రతిపారము వ్యాయముగా ప్రాపులచూచి, శ్రమానుకొవక, తమ అమూల్యకాలముష, శ్రీ దావసాహిత్యపేవకూడ వివియోగించి, వారి పాహారీ అభిరుచిని నిరూపించుకొనిరి. వారికి వా వమస్స మవమ్మలు.

మేము కలపెట్టిన దానభారతీ ప్రచురణమన్నిటిని టక్టొకటివెటును: లోనికి కెచ్చుచున్న Welcome Press Managing Director, శ్రీ ఏ. రామకృష్ణమార్త్రిగారివుగాడ బహుదా అభివందించుచున్నాను.

తో లిపులు

కథ అవగనే ఆశాలగోపాలము చెవికోసుకొనదం నహాఇం. అన్నిటికోకి కథ చెప్పుదం అక్కుంశ ప్రాచీనమైన కశయని విజ్ఞాలయూహ. లిపి, ప్రాత, దూషాందవి కాలములోగూడ వ్యక్తులు తమ అనుభవములను నవ్యిహితులకు వర్ణించి వహ్యయనిపించుకొనదం ముఖ్యమినోదముగ మండెడిది రాజాలయొద్ద కథలు చెప్పేడివారుండి తమ కథాకథనంద్వారా ప్రీతిగొల్పేడి వారని ప్రతీతి.

కథ పీతిబోదకు ప్రథాన ఉపకరణముగ నుండెడిది. మత ప్రవక్తులు, వేదాంతులు ఉపమానార ద్వారామ చిన్నకథలమూలమును ఇను లకు కీష్టముగు సూత్రములను బోదక మొనర్చేడివారు. నవీనులు నహితం కథారచనకే అగ్రగాంబూలమివ్యక తప్పుడంలేదు. వందిత పామరుల వియ వురిసే ఆకట్టుకొనగల శక్తి కథ ఉన్నంతగా మరొక ప్రక్రియకులేదు

మానవునికి అత్యాధిమానం మొందు. తన వ్యక్తిత్వానికి తంగంకరి గించే ఏ నలహాలనునహించదు. వీరు నాకు బోధించే వారా. అనెడి అహంకర్త అతనిని వెన్నాడుచుందుతచే హితమును నయితము స్వీకరిం చదు. అందుచే పోవ నుడివినట్లు. “మనుష్యులకు బోధించుచున్నట్లు కన్నించకుండ బోధించాలి: వాతు మరచిన నంగశులను గుర్తుచేయు చున్నట్లుండవతే”. [Men must be taught as if you taught them not. And things unknown propossed as things forgotten. —Pope]

పీతిబోదన, నక్కుప్రకటనలు తరచు శత్రువులను కొనితెస్తాయి, బోదకు విర్మారచరితుడు కావలె. ఐను ఆతనికి నిందలు నంకటములు తప్పవు. పోక్కటిను వడినపోట్లు ఇందుకొక తార్కాశము.

ఇట్లు వినత్తులను మీదవేసుకొనుటకు బిదులు పశుపత్యైదులను పాత్రంనుకేసి వాటి జీవికములో సంఘటనలనూహించి, వాటిచే సమయాచితముగ మాట్లాడించు ప్రక్రియ లీంపయో నహాయకారి. మానవునిలోగల గుణములే ఇంతుళాలములోగూడ నున్నాయి. సింహము రాజసమువకు, వక్కకాపట్టావికి, కువకము విశ్వాసావికి, గారిదమూర్ఖుతకు, మేక అమాయకశ్శావికి, ఎద్దు కాయుకష్టావికి, తాబేలు మాంద్యావికి ప్రతీకలుగ విలుప్తాయి. ఆయామ్రవ్రత్తులకు దగినట్లు వాటిచే సంభాషింపజేసి కర్ధలనట్లు, ఆ కర్ధలలో అప్రేకటితముగ సీతిని స్వార్థింపజేయుట దేశదేశాలలో పతువురు చేపట్టిన కథాపిధానము.

క్రీప్తుళకము నాయగవక్తాభ్యములో మహాపండితుడు విష్ణుశర్మ మూర్ఖులిగు రాకుమారులను వివేకవంతులుగ తీర్పిదిద్దుతుకై పంచతంత్రమును వెలయించినాడు. అది సమగ్రము సుదీర్ఘమునగు నైదుకథల పంపుటి. అందు పశుపత్యైదులే పాత్రయ. ప్రతికథలోను అనేక పిట్టకథలు కొన్పుంచిది ప్రధానకథకు అలంకారము గూర్చినవి. భారతీయ సంస్కృతి మతమున రాయబారిగా ఉండణండాంతరమ్యులు ప్రయాణించినది వంచతంత్రము.

పిట్టకథకు తొలిపేరు పిటుకకథ యట. బోద్ధమతగ్రంథములిగు వినయపితుకము, సుత్తపితుకము, అభిధమ్మపితుకములలో రెండవదియుగు సుత్తపితుకములో స్థిరార్థుని శూత్ర్యమన్మవృత్తాంతములకు వంటింధించన గాధభావుని. ఏపికే జూతకకథలవిపేరు. ఇందలి పాత్రలస్నేయు నదికముగ పశుపత్యైదులే. పీటసుండి పిటుకకథయను వేరు వచ్చియుండునని, అది పిట్టకథయైనదని యొక అభిప్రాయము. ఈ జూతకకథయ క్రీప్తుశూత్ర్యం రివ శక్తాభ్యమునాటేవి.

గ్రిస్తుదేశములో ఈసవ అమవతదు (క్రీ.పూ. 820-660) సామోన్ రాజకర్త బావినగమండి క్రమముగ రాజువ తాంతరంగికుదైనాడు. రాజువతు కథలు చెప్పి అవందపరచేవాడు.

ఒకనాడు ఈసవ ఏరెన్న వగరమునకు వెళ్లాడు. అచటి జనులు వారి రాజగు పీసిస్టార్టిట్స్ ను తొలగించి మరొక ప్రభువును ఏర్పరచుకొన దలచగా, ఈసవ వారికి “కవ్వలు రాజుకొరకై దేవుని అర్థించుట” యను కథచెప్పాడు. రామశ్వర రాజు వారిని భక్తించునేమోగనుక ఉస్సువానితోనే వర్షుకొని పోవలెనని మాచించినాడు.

ఈసవ గూడ వశవజ్యైదులతోనే కథ లల్లినాడు ఆశు చెప్పిన కథలు ఐరోపాలో సీతికదా సారస్వతంలో విశిష్టసానమువలంకరించాయి. క్రీ. పూ. 345-283 నకుచెందిన దె మిల్రీయవ ఈసవ కథలన గ్రంథాన్ చేపినాడు. మూడవ శతాబ్దిములో ఇటలీకి చెందిన విల్రియవ వాటేవి లాటివ్ బాసలోనికి ఆమవదించాడు. క్రమముగా గ్రాంచి జర్మన్ భాషల్లో గూడ వెలపడినాయి. వలువురిచేతుల్లో వడి కొన్ని కథలు ఆదనంగాచేరాయి. 1889 లో అగ్గంలో షె. జేక్కు ఈసవ కథలు ప్రమరించాడు. ఆదిలో 100 కథలంతగా నాటికవి 318 వరకు వెరిగినవి.

భారతదేశములో అంగ్గబాషా తోడన ప్రవేశపెట్టినదివ తొలి దివములలో ఈసవ కథలు మిక్కిలి ప్రచారం పొందాయి ప్రతివిద్యార్థియు పీటి నాంగ్గములో చదివి యానందించేడిచాడు. 1883 లో శ్రీకందు కూరి పీరేశరింగంగారు “సీతికదామంజరి” యను వేర పీటి నాంధ్రిక రించి ప్రమరించారు. అందు 158 కథలను వేరొక్కవిచారు. ప్రతి కథ యొక్క సీతిని గీతవర్యంలో వెలపరించారు,

శ్రీ మద్జ్ఞాదాదిబోట్ల వారాయణదాసుగారు ఈనవ కథలలో నూరిం బీచి గైకొని “మాఱుగంటి”గా వెలువరచినారు. ద్వితీయముద్రణము 1950లో వెలచినది. ప్రతికథాంతమున నీతిని తేటగితలలో వెలయించి వారు. దాసుగారు తమ గ్రంథమునకు “వివరము” ప్రాయిచు “ఇగ మంతు విష్ణుగులు దెలివిగలవారిచేత నెన్నికకెక్కి యడుగదుగువకు షంచితెలిపెడి యా ముచ్చటలు వందలకొలఁది మూడునాయగు వేఱ యేంద్రక్రిందట నొక వదమటి నాటు చదువరి మిన్నపన్నెను” అన్నారు. వారు ఈనవ పేరు పేర్కూవలేదు. ఇవి యొక్క గ్రీసుదేశమునకు చెందినవి గావచీ వయపురి క్రమఫలితమవి వారి భావము గావచ్చు.

కందుకూరి పీరేశలింగంగారు ప్రాసీన 158 కథలలో దాసుగారు పేర్కూనివ 100 కథలుగూడ ఉన్నావి. శీర్షికలలో మాత్రము తేచాయున్నది. ఇయవురును కథలచివర నీతులను వద్యములలో వెల్లడించి వారు.

“వావకోయిల, బావిపిల్లలు” అను దాసుగారి మాఱుగంటి లోని ఒకివ కథ పీరేశలింగంగారి పీతికథమంజరిలో 27వ కథ “శరత వణి, బావిపిల్లలు” పేరకవ్యించుచున్నది. పోలములో గూడు కట్టుకొని వణి పిల్లలతో వివించుచుండగా రైతు పంటకోయుటకై మొదటి నొడు కూలి వాంత్రమ పెతువదలచినాడు. వారురారు, రెండవ దినమున బింధువులమ పిఱమదలచినాడు. వారుగూడరారు. పిల్లలీచివయము తల్లిపిట్టకె రిగించగా ఇష్టుత్తో వివావము మార్పునపసాములేదని అంటుంది. మూడువనొడు రైతు కావేకుమారులతో గలసి కోతకోయుటకు రాదలచగా, వణిపిల్లలతో గలసి పోలము విడిచిపోవదం ఇందలికద. కదయొక్క నీతిని ఇయవురు గ్రంధ కర్త లిట్లు పేర్కూనినారు;

శ్రీ దాసుగారు :

తపుఁ జీతనైన తపమి యొరులైనై
మొపువాడు తుదకు మొనపోవు
చేపికోత నమి జీయఁ జ్ఞాపులనైఁ
వెట్టుఁ గపువాడు నెట్టుకొనునె.

శ్రీ పీరేశలింగంగారు :

నమి జక్కుగ నొవరింప వలయువవ్వు
వ్యాయుముగాదానె చేపికోవలయు నెపుడు
కార్యమును దానె చేపికోగఱగునేని
పరుల సాహాయ్యమున కాళవదఁగు రసదు.

శ్రీ ఆదిభోట్ల వారాయణదాసుగారు తమ గ్రంథములో వచ్చటెఱగు
వకు నల్కోవ్వుత స్తానమిచ్చినారు. ఇందరి ప్రత్యేకత యది.

పీరికువరేగాక శ్రీ భమిదిపాటి కామేశ్వరరావుగారు వ్యావహారిక
టాపలో “శసవ కథలు” రచించగా శ్రీ కొండవల్లి పీరపెంకయ్య అందు
నవ్వ రాజమండ్రివాడు లిఖితో మైదటి ముద్రణచేశారు. అందు 318
కథలున్నాయి. కథలచివర పీతులు పేర్కొనబడలేదు. “పీతి చెవ్వవల
సింది కథేగాని కథకుతాడు. క్రోతగాని చదువరిగాని కథ నందంలో
ఉంటూన్న నమయంలో పీతిభోదయ్యుక్క వానవ కొట్టుకుండా ఉండరమే
వయం” అంటారు భమిదిపాటివారు.

“శసవ పీతికథలను బోర్డుజాతక కథలను ఒండోంటో పోల్చి వరి
శిలించినచో ననేకకథ లించుగానొకటి గానే కనబడును. యూరోపు హిందూ
దేశములలోని పీతికథలచు బరస్సరము పోల్చి వరికోధింన వరికోధన వం
షితులు శసవ పీతికథలలో ననేకములు హిందూదేశము నుంచి యూరో

శకు వెళ్లి వవేయని విర్మించియున్నారు” అని శ్రీమత్తంవల్లిసోమశిలశర్మ గారు ఏతికథామంజరి పీతికలో పేరొక్కన్నారు.

ఏదేశముమంది ఎవరు గ్రహించినను శక్తధట వర్యకాలములలో బుద్ధిమంతుడు గ్రహించి ప్రయోగము పొంద దగియున్నావి. తెఱగుసాదు రోవి శాంభార్యికట తన్నకచదివి ఉత్సాహము పొందదగినవి. ఒకొక్కక్క కథ పాతకుని కొకొక్క నయనము వలె-మవకరించి పుష్టకము తుది వరకు చదివి, మారుకన్నులు గలిగినంతటి విషేషము పొందగలదని గ్రథక ర్తయాకాంత

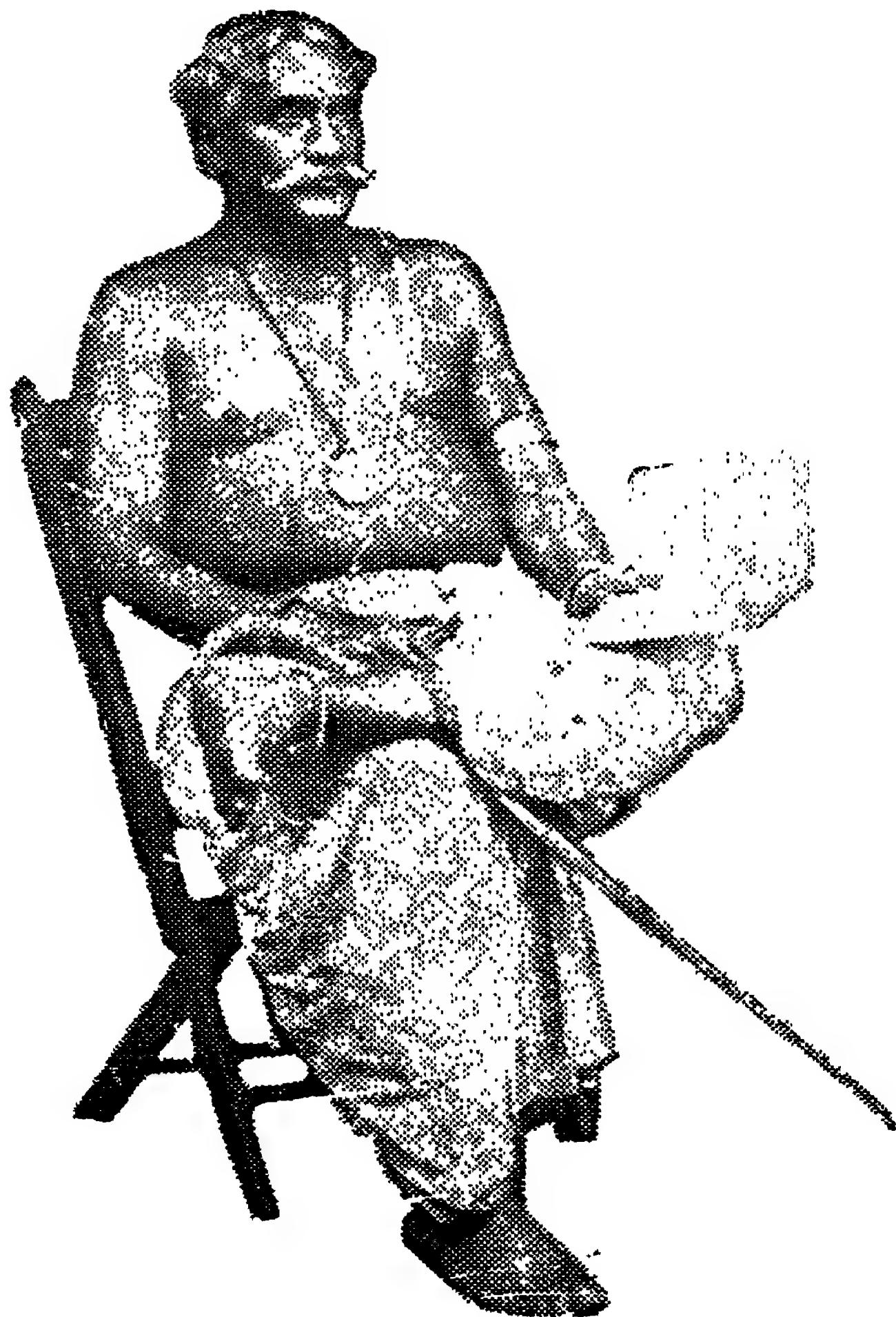
అంధ పారస్యత లోకంలో పుంచూప నరస్యతి యని పేరొంది, అం పాట మాట మీటం మేలేగా ప్రసిద్ధి తెందిన స్వరీయ అదిభోట్ల నారాయణ దాసుగారి రచనల నన్నిటని మరల ముద్రించియుచున్న పాహిత్యరాధకుడు శ్రీ కళ్ళ శశ్వరరావుగారి కృషి అసాధారణమైనది, పార్శ్వ నా అభినందనల !

శ్రీరామ, హిందూకాటేజీ
సుంటూరు—టి
మల - ఉగాది

మన్నవ గిరిధరరావు
నంపాదకుడు “యువభారతి” మానవతిక

“తొండ్రమె టైన మ త్రుపుండ్రాల మార్కు
గ్రినపండ్రు సైమరు కేసితద్ద సేదు.” — యస్ట్రే.

“ఒకపండితోద్దండుఁడొక యోస్త
ఒక మహాస్మాటు నొకమహార్థ” — యస్త్వ.

వ వ ర ము

జగమంతటవ్యాగులఁ దెలివిగంపాతిచేఁ నెన్నిక కెక్కి
యదుర్చుగునకు మంచి శెలిపెది యాముచ్చుటు వందలకొలఁది
మూరునాల్లు వేలయేండ్లు క్రిందట నొకవడమటీనాటు చదువరి
మిన్నపన్నెను. మేల్కువలె పెత్తనెన తెలుగునంది సామెతలన్న
యొదల మఱింతవన్నె కెక్కునియెంచి నూఱేర్చి కూర్చి
సాఁడను ఇదివఱకుఁదెఱుగు మాటలల్లు వారిలోగొందఱు దయ్య
పునుది కేతల విత్తిచితమకుఁదోఁ చిన్నట్లు ప్రాయుచుండిచి మతీ
కొండతావేట్టు పల్గులకుఁ దెనుగునుడుల నూసిక పేసి వేఱ
కొకనికి నేర్చుకొన్న ఏమ్ముట దెలిసికొనుఁ జాలునట్లు ప్రాసిరికాని
యొక్కరైన వేట్టుమాటలెచ్చుటు గూర్చువలయునో యవి యొం
తవఱకుఁ గావలయునో తెనుగెట్లు చెప్పి నప్పుడందఱికిం దేఱ
తెల్లము కోగలదో యూతీరు సరిగా గుఱుతించినట్లగపడదు.
వేట్టుమాటలకుఁ దెఱుగ స్తరవంటించుటకుఁ దప్ప మతొందు
నకుం బనికిరాదవియో లేకొక్కతేఱ తెనుగుననే మాటలు
కూర్చినపురంవఱికిఁ దెలియీలు కాదనియో యేమేమో వారి
వారి తలాపై యుండవచ్చును. ఆద్దిరా తెలుగునుఁ గొఱంత
యొద్దిరా బంగరు పళ్ళెరమునకైన గోదచేర్చుప్పట్లు వేట్టును
దితో నొకప్పుడదిచేరినంశేరనీ

అటవెండి॥ మొలకలేతదవము + తరిషులవవకము।

ముగ్గసోగరవము + శ్వాషశాపి
కేవణియరవము + తెఱుగువకేకావి
మొటులొతినాటు + మాటకేరి॥

ఇటీ ముదుబమూటగట్టు లేటు తెఱుగునడకు గానం
భవక వాడుకతపీ॥ వాచియున్నందున విద్ధాని బాగు తెలుగు
నాటీ జారందఱున్నిర్మదగినది,

అటవెండి॥ మాఱుకమలవాని + తీరువదెర్యికి
దీవిజెదువువారు + తిరుగుచుండ్రు
సూఱుగంటియ నెడి + పెరుదీవిదగి
యుందవిదియుంబెంపు + నొందుచుండు॥

అదిబోట్ల నాయణదాను

నూ అంగం

1. కోదిషుంజు, అవ

ఒక కోదిషుంజు పూళుతోఁ బైటను దువ్వి గింజలేరి లిను
చుండగా దానికొక అవ దొరకెను. దానిని జూబి యా షుంజ
తెక్కుట విదల్చుచు “ట్ రాయా! నీవందముగా నున్నావు కాని,
పీచంటి వెచ్చిమానిక్కునై నొక బియ్యపుగింజపాటి కానేరవు
కదా” అని తలయై త్రీ కూనెను.

గో తప్ప దొరకినట్టిఁ, దాని మేలెఱుగక
వనికిరావిదముఁ, బియకు, జైవటి
పెంట్ వెనికోరిఁ, వెద్దఱమం జూబి
వియవకావిదముఁ దెబనలేదె.

2. తోదేయ, గొత్తెపిల్ల

ఒక మండు వేనవి క్యోండపోర్చుదున దప్పితీర్చుకొనుటకై
క్యోండ కాయవకొక తోదేయ . పోయెను. తోదేయను గ్రీడి
వైనుగా నొక గొత్తెపిల్ల కూడ సీళ్లత్తీగుచుండెను. అది చూచి
తోదేయ గొత్తెపిల్లవై గన్నులెఱ్చచేసి “ఏమి యాత్రుచుచాటు;
కసుంగవదవ, సీళ్లుందుకు కలఁచుచున్నావు? నీకింత పోతర
మూ” అనెను. అందుకా గొత్తెపిల్ల కవికరము వడవడ వడు
కుటు “వేనా ఏటిని గలఁచుచున్నావు? నాయ్యుద్దమండి సీర్చ

పీవై పునకెట్టుపాఱును! నేను గాయవకుదిగువఁగడా యున్నాను?" అనిపర్మాను. ఆమాటలకుఁ దోధేఱ లేచిపోవి యంకుఁ దెచ్చు కొని మంటివదుచుఁ జూడు పీపలి పట్టించిదను. ఆఱునెలిల క్రీంచట నీవు నన్నెందుకు విక్రీకించినాపు?" అని గద్దిచెను. అని విని 'అయ్యో! వేసప్పటికిఁ బుటునేకేరే' అని గొత్తెప్పల్ల పెక్కిపెక్కి యేద్దెను. గాని యామొత్తిఁ బెసచెప్పలఁబెట్టి యా తోఁదేఱ మూతి చిగించి గొత్తెప్పల్ల యొద్ద కొక్క గంతు వేసి "నీవు కాకున్న నీతల్లి నన్నప్పుడీపడించినాఁ. ఎకరైన నొకపే" అని యాగొత్తెప్పల్లను ముక్కముక్కయగఁ గొఱికి తినెను.

గీ॥ లేవి వేరముఁ డాఱవిన్ని , యైను ఇస్త
వాడు లోతువవాచికుఁ , గీడుపేయు
పీడియో లేవిపోవి తఁ , పైంచియొంచి
గొత్తెప్పల్లను దోధేఱ , కొఱకరేరె.

3. దొరనగోరిన కప్పుడు.

ఒకప్పు దొక చెఱువులోవి కప్పులన్నియుఁ జెంగాట మాడుచుఁ దమకొక రాజునిమ్మని తమ యిలవేట్టును వేఁదు కొనెను. అందుకావేఱు నవ్వి పప్పులాటకా చెయ్యలో నొక క్షణమొద్దును వదపేసెను. దానిని జూచి కప్పులన్నియు మొదట నదరి పిష్టుక మ్మెల్లమ్మెల్లఁగా నొకదాసివెఁట నొకటి చేరఁబాటి యు మొద్దును గదల్పసాగెను. అది కదలకుండుటఁ జూచి "థీపుఁ! బాగుభాగు! ఎంటకదల్చినను గదలు మెదలు,

తఁ మొద్దు మనకెందుకు” అని నవ్యకొని తంగి వేయుతో
‘వట్టి మొద్దునా మాకు రాజుచేసినావుఁ కదలికఁగల రాజును
చంపరాదాఁ” అని మనవిచేసికొనెను. అందుకావేస్తుకకో
నక్కడికొక కొంగసంపెను. ఆకొంగ మిగులు గదలికతో
చెర్యుకోని కప్పుల నొక్కు టొక్కుటేగ మిర్చింగుచుండెను, అది
చూచి కప్పులన్నియును “అయ్యో! కోప ముప్పుదెచ్చుకొంటిమి
కదా” అని వగవసాగెను.

గీ॥ కీడువేయనట్టి . వాడు రాజయయంద
వాపమార్పుగోర . వచ్చుఁజేటు
కఱ్ఱమొద్దురాజు . గానేరఁడునమార్పు
గోరి కప్ప లిదుము , గొపగలేద.

4. మాలకాకీ

ఒకప్పుడొక మాలకాకీ పిట్టలకు రాజుగా నుండఁగోరి,
నెమలిఁ చిలుక, గోర, కోయిల మొదలగువావి తెక్కు లెరవు
పెట్టుకొనెను. అప్పుడా మాలకాకీ యన్నిపిట్టలకన్న మిక్కిలి
చక్కుఁగా నుండెను. అదిచూచి తక్కిఁవపిట్టలన్నియుఁ దమలోఁ
తాము “అహా! ఇప్పుటివఱకును నెమలియే మిక్కిలి చక్కనిదని
యొచి మనమంధఱము ధానిని రాజుచేసికొంటిమిగావి నెపలి
కంటె మాటీంత లిది చక్కనిదిగడా. దీనినే యంతటినుండి
రాజుగఁ గొఱచుకొందము” అని యొరవు సాగసుతోనున్న మాల
కాకిఁ గొఱవఁఁచ్చెను. అంతట నొకనాఁడు వింతవింత రఝ

మర వులుగులు తనచెంతే గొలుచుండ విందుకొండపై యున్న మాలకాకిదొరయ్యెద్దకొక యూరకాకివచ్చి “ఓహో! భోదికి భోండు పుల్లెలు! ఏమీ యావింత! ఈ పాడు మాలకాకి కెంతఅదృష్టము ప్రాప్తము! కాసీ, దీని బంధారము బయలు పెట్టెదను,” అని కావునఁ గూపెను. ఆకూతచిని మాలకాకి కూడ నొడలు మఱచి కూరుసాగెను. ఆ సొంపుజూచి పిట్టులప్పిన్నయుఁ “ఊయఁ ఊయ మాలకాకినా. మనకు రాజు చేసికొంటేమి” అని దేని మట్టునకది మాలకాకిపైనుండి తమ వెంచ్చుక లూడలాగు కొనెను. ఆప్పుడామాలకాకి చిన్నఁబోయి “ఎరవుసొమ్ముబురువగుటయేగాక పరువుగూడు రీపెమగదా” అని వగచుచుఁ బోయెను.

గీ॥ లేచిపొగసుజూపుఁ • బూనియొరప్పొమ్ము
మోయువాణిపరువు • మొదలుపోవు
తెక్కులెరివుదెన్ని • చక్కుదవముజూపు
మాలకాకిఱవ్వు • పాలుగారె.

5. కుక్కు. దావి ఏద

ఒకకుక్కు వోటతో రొత్తెముక్కున్నగఱచుకొని యొకచిన్న యేటికాలువ పీడుఁచు చాటుచుండెను. అప్పుడాకుక్కు సీటితో దవ సీదముజూచి “ఇదికూడ నావలె రొత్తెము గఱచుకొని చాతో సరిగా పీడుచున్నది, దీని పచిపట్టించి దీపి రొత్తెకూడు పీపుకొనెదము” అటి వోరుదెఱిచి తపాచును గఱచుతోణెను. ఖ్రాతుకు ధావినోటితోని రొత్తు లోకుటిబోయుర్చోణెను. పెమ్ముతు

నాకుక్క “ఆహ పేరానమొదట చెఱిచెను గద” అని మొరు గుచ్చఁ టోయెను.

గీయ తాటిగెలకొలందిఁ , దవియకొరుఫావి
కాసచేయువాడు , మోపఁబోవు
ఎండుపీచరొట్టు , కూద్రమ్మిఁగగదంగు
కుంగునోటొట్టు , గోలుపోడే.

6. సింగము, కొంకనక్కలు

ఒకప్పుడ్చొక సింగముతో నాలుగు కొంగనక్కలు నేప్పుము గట్టుకొనెను. ఆంతట నొకనాడానక్క లొకక్రొవ్విన దుప్పిని ఇంపి లెచ్చెను. డావిని సింగము రెండువంతులు వేసి నక్కలను ఊచి “వింటిరా మీలో నేను బెద్ద వాడను గసుక విందులో వొకవంతువాది; తక్కిసది మనలో నెక్కువ యొవఁడో వావిది” అని పల్చెను. అచివిని కొంగనక్కలు “ఓసు, ఏ యొద్దమండి వప్పుశు మూకొక్కు కట్టుకదవంతే, వీకుఁ దెలియాచి దేమికలదు” అని పాటిపోయెను.

గీయ అలఁరివావికి బఱవుని , చెరిమిమొదల
రొడ్డగామన్నఁదుడకది , చెద్ద సేయు
నక్కలకు మురదసింగఁఁ , మక్కువకరు
మేచ్చెయైవను గదకది , చేటుగాదె.

7. వఱదు, కొంగ

ఒకవఱదు చచ్చినయెద్దును గౌతీకి తిమచుండిను. ఆప్యాము
చానిగొంతులో నొకయొముక యడ్డము వడెను. ఆ నొప్పితో వఱ
దూలడపోయి జొచ్చెను. ఆంతలో నొక కొంగ తసవై పునకు
వచ్చుటచూచి వఱదు “అమ్మా! యొముక యడ్డుపడినది. నొప్పి
యోర్చుకొనిస కొలదిఁ పెచుగుచున్నది. నన్నుఁ జాముమా;
ఊపిరి దీయలేకున్నాను. నామొత్త గొంచెము ఓనుము. దీనిని
శైక్తితపెచమేని నీకెంత మేలు చేసెవనో యిప్పదేమి చెప్పగ
ఉను“ అని వేడెను. ఊముకొ కొంగయొప్పి తనగొంతు నా
వఱదు నోటికోపలికిఁ జాచి ముక్కుతో నెముకను బెట్టికివేపి
“ఏదీ వాకు శేసెవనన్న మేలు” అని యడిగెను. ఆప్పడు
“ఏమోయా యంత పెప్రివఁడవు, నానోటిలో నీవు కుత్తకఁ
ఊచివప్పుడు కటక్కున లీగొంతు గొఱకక మానుట వీకు
గొప్పమేయకాదా!” అని పరికెసు. ఈదినిస కొంగ ఇడిపి “పా
తలదక్కుట నాక దేపదివేయ” అని యొగిరిపోయెను.

గీః చెప్పటికొఱక మంచి చేపివనావికిఁ

చేటుగలగకుంటు, మేటిమేలు

గొంతువతుడునోటు, కొంగ శాముంచిన

గొంతురక్కుయుంటు, గొప్పకాదె.

8. దుప్పిపోతు, నీడ

ఒక దుప్పిపోతు నీటిలో దననీఁడను జూచుకొమచు
“అహః నామొగమొతభాగుగామన్నది. నా వై మచ్చలెంతయాద
పైచవి, ఇంత నా సొగసునకు వన్నోఁ దెచ్చి చిగిశ్శు పట్టినవి నా
కొమ్ములే కచాలి కాక్కొయు జక్కుఁగా మన్నవికావి కాశ్లు తీర్చే
వవి కావు. కొమ్ముల చక్కుఁదాఁము కాళ్లకుంచెరా నాయంత
చక్కనిదేచి? అని యనుగొనుచు దొంకల తెదుదుగుఁ పోవుచుం
దెను. శంతట దావి వెసుక వేఁటుక్కులు తఱుముకొని వచ్చుట
జూచి యా దుప్పిపోతు దొంకల నదుముఁ బది తెమలలేక,
“ఆయ్యయ్యా దొంకలముండి నస్సు నాకాశు తప్పించుచున్నవి
కావి కొమ్ములేగా నన్నోఁ గుక్కులకుఁ బట్టి యచ్చుచున్నవి”
అని యేద్దెను.

గీ: భాగువేయువానిఁ . బరికింపకిదుముల
కిదెడదావిపెచ్చ . వెడగుచెడను
తస్సు గాయు కాళ్ల . నెన్నకకొమ్ముల
వెన్నివట్టి . దుప్పి . తిన్నఁటదెనె.

9. కాకి, నక్క

ఒక కాకి జాన్నుగడ్డను గఱుకొని చెట్టుకొమ్ముపై
వ్యారిసెను. అదిచూచి యొక నోగ్గ యాజాన్న తనకెట్లు చిక్కు
వవి తంంచి కొమ్ముకిఁంద విలఁటది మొగమొత్తి “ఉహో!

పిల్లల నెన్నోటినో చూచితినిగాని నీయంత చక్కనిదేదీ? నీ రంగింత బాగుగానున్నది. నీకనుముక్కులతీరుగనేలా: విన్నందుకుఁ జాచివందు కొక్కులాగున్నది. కొవి సాదొక్కు కోరికి: నీ పాట ముద్దులమూ ఒక గట్టుచుండునఁఁ. చెష్టలార వినుటి యొన్నఁడో? ఒకమాఱు నాకోర్కె, చెల్లి:చెవవా?" అని వేందెను. అది ఏమిపోవఁగి కాకి నోరుఁడెళచి కాయని ముఱదెను. అంతట దావి నోటి జాన్నుగడ్డ జూతి కిర్చిందఁబడెను. అందుకై కనిపెట్టుకొన్న నక్క దాని నందుకొని "చోపాశాఖాకీ నీ పొంపునకుఁ దోదు పాటయొందుకు!" అని పాతిపోయెను. అదిని కాకి పిగ్గుపడి "అయ్యా వక్కమాటలకుఁచ్చి నానోటి జాన్నుఁ బోగొట్టుకొంటేవి గదా?" అని వగచెను.

గీం కమ్మనొకఁడు కొంటు, తనమువ తొగదివ
టొంగువల్లివాడు, మోవపోవ
వక్కచేయు మెన్ను, వకు గాకిపాటకై
గొంతుఁడెతచి జాన్ను, గోయపోడె.

10. రెండాఁదు కుక్కలు.

ఒక యాఁదుకుక్క విందు చూయితోనుండి మణియొక యాఁదుకుక్కవద్దుకుఁ బోయి "అమ్మా నొప్పులుషడుచున్నాను. పురుఢువచ్చిన వెంటనే యింకొక చోటీకిఁ బోయెవను. అంత వతుక వీయల్లిచ్చేదవా?" అని యడిగెను. అఁదుకు రెండవకుక్క "వఁఁ, వీవు వీళ్ళాఁచిన వెంటనే నాయల్లు నాకిచ్చివేయవలెను.

జము” అని యొప్పించి మణియొక చోటికిఁబోయెను. అచూలు క్రూరు మఱనాఁడే యాని నాయగు పోతుకూనలను బెట్టెను. అది విని రెండవకుక్క, పిల్లలకుక్క యొద్దువచ్చి “ఇక నాతావు నాకిచ్చివేయుము. నే నెన్నాళ్లు నాయల్లువిడిచి యుండఁగలను. నేనుగూడ నెలతప్పినట్లు తోచుచున్నది” అని యాదిగెను. అందుకు “అయ్యా! ఇప్పుడేకదా సీక్కాడినాను. నావంటి పచ్చి బాలింతరాలిని వెడలఁగొప్పెదవా; చూడు. నా పిల్లలకుఁ గమలే ఏదలేదు. ఇట్టికందులతో నే నెక్కడికిఁ టోగలను. నా తల్లి నాతల్లి! నిన్ను బతిమాలుకొనెదను. ఈచంటికూనలనైనే గనిక రించి మణియొక నెలవడి కిక్కుడ నుండనిమ్ము. వీమేలు మణి చెదనా” అని వేడుకొనెను. పిల్లలపైవి గవికరపడి యారెండవకుక్క యందుకొప్పుకొనెను పిమ్మటుఁ గొన్నాళ్లకాపోతుకూనలు తల్లిపాలుఁ దార్చిగి కొర్కివ్వి గువగునలాదుచుఁ జైరాదుచుండెను. అంతట విల్లుగల కుక్కవచ్చి “సీవుకోరిన నెలమించినది, ఇంకనై నాయల్లు విడిచెదవా!” అని యాదిగెను. అదివిని యాపిల్లలకుక్క “చాయఁఱు నీ కెక్కడియల్లు ఇంకొకతూరి యక్కడికివచ్చితి వేనిఁ జూడు నా పోతుకూనల నుసికొర్కెదను” అని కనరెను. తరువాత రెండవకుక్క “అహా తన్నమాలిన యావిమొదలు చెత్తిచెనుగదా” అని రోణఁచుఁ టోయెను.

గి॥ ఉన్నపొమ్మెల్ల నొరునకు , నొప్పగించి
వమ్ముకొమవాడు తదకుమో , వమ్ముగనుషు

పెచ్చిపమ్మికతోవెర , విచ్చియున్న
వ్యాప్తిదయ తక్కు మొదయ పోఁ , గొట్టుకొవదె.

11 పొగరుబోతు కప్ప

ఒక యొద్దు మెరక్కె మేయుచుండ దాసికాలు క్రీందబడి యొక కప్పపిల్ల చిత్తికసోయెను. అదిమాచి తక్కిన కప్పపిల్లలు తమతల్లియొద్దుకుఁటోయి “అమ్మా వింటివా! నేడొక పెద్ద వింత జాగిను. మాలో వొకకప్పపిల్ల యొకదానికాలు క్రీందబడి చచ్చి పోయెను. అంతపెద్దదాని నేనెన్నఁడును జాడతేదు.” అనిచెప్పుట విని యాకప్ప కదుపుట్టించి “అది యింతకిన్నఁ బెద్దదిగానుం దెనా!” అని యాగిను. అందుకొ పిల్లలు “అమ్మా యొన్నియిం తలో పీ కన్ననది పెద్దది” అనిరి. ఆదిపిని యాకప్ప మత్తింత పెద్దది కాఁటోయి కదుపువిచ్చి చచ్చేను.

గీ॥ తకులేవిగొవ్వుఁ , దవముజ్జొవఁగుటోయి
చేతకానివాఁడు , చేటుటోండు
ఎద్దువలెను దాను , పెద్దదికాటోయి
కదుపువిచ్చికప్ప , మదిపిపోడె.

12. వక్క , కొంగ

పికప్పదొకకొంగతో నక్క నేస్తముగట్టుకొవి దానివి దనయింటికి విందున్నకై పిలిచెను. ఆనక్క సిట్టిలోఁ దిమ్మనము భోస్తి కొంగను దాసుమని తానుంగూడ దెబుననాకఁజ్ఞాచేను.

కొంగముక్కునకుఁ గొంచెమైవము దిష్టునము రాకుండెనుగాని చిటికలోనే నక్క తననాయకతోఁ దిష్టునము కపింతయున్ని గులనీక జ్ఞాతిపేసెను. మఱింస్తుక్క కొంగ నక్కను విందు నకుఁ చిలిచి యొకసన్నఁపు మూతిబుడ్డిలోఁ దేనెనబోసి ముందు పెట్టి పీఱ్చుషని తనముక్క దావిలోఁ దూర్చి తేనెను వల్లనైనంత తొండఱతోఁ భీఱ్చుచుండెను. నక్క కు మూతిబుట్టిలోఁ దూరకుఁడు టచేఁ కొంగముక్కునుండి రాలినబొట్టు నాకుటతప్ప మతేమియు దూరక లేదు. అదిచూచి నక్క “ఒకనికి మించిన టక్కరి యొకడుఁడును గడాఁ నాకుఁడగినట్లు చేసినావు” అని చెప్పి పాటిపోయెను.

గీ॥ తానెటక్కరియనుచుఁ బై , వానిమోన
పుచ్చెడు వతండుబిదుయగ , మోనఁబోవ
కొంగయెడుఁ దక్కరితవంబుఁ + గానిన వక్క
బదులుగా దావిచే మోన + వడుగలేదె.

13. దేగ, గుంటనక్క

ఒక దేగ తనపిల్లను మేపగోరి యొక గుంటనక్కపిల్లను దన్నుకొనివచ్చుచుండెను. అదిచూచి తల్లినక్క యాదేగ వెంట బడి “అయ్యా! నా పిల్లను జంపివేయకు; నాకిది యొక్కటియే పిల్ల; నా పిల్లను నాకిచ్చి వేయుము” అని మొత్తపెట్టెను. కాని, దేగ యామాటబను బెచ్చచెవులఁబెట్టి తనగూటిలోనికి బాటిపో

యెను. అంతట నక్కయొక కొఱివిని నోటఁగజచుకోవి యాదేగ గూరున్న చెట్టుపై కెక్కుచుండెను. అదిచూచి దేగ “అయ్యా వా జోరికిరాకు. నీ పీల్ల యిదిగో” అని నక్కకు దానిపీల్ల వపు గించెను.

గీ॥ తవకుణిషుపుమేయు , చెవఁటికివేర్పివ
వాఁడుమాఱచేసి , కీడుదాట
తవమచిఱుతనె త్తి , చనుదేగగూటికి
వివ్మఁజాపివక్కు , వెమ్ముగనదె.

14. గాదిదె, ఎలుగుబంట

ఒక గాదిదె పొలములో మేయుచు నవ్వులాట్కె యొక యెలుగుబంటేవి జాచి “అయ్యగారూ! బాగున్నారా” అని యొక పక్కముగాటిప్పును. అదిపివి యెలుగుబంటి “ఓహో” యొక పక్కమూరుచున్నావా! ఎంతపోతరించివావు. వాతో పీకు నవ్వులారి పితుఁదగివట్లు చేయుదునుగాని విన్ను ముట్టుకొనుట కూడ నా పరువువకుఁ దక్కువ. పోహో ఇంకన్నెవ నోదలు తెలిసోవి యుండుము” అని గదిమెను.

గీ॥ చెవఁటితను నెకవక్కెంబు , చేయుదగిన
పెద్దయుఱగక వావికి , బుద్దిచెప్పు
వేద్దు నెలుగుబంటేగాడై , వెక్కిరింవ
పైఁచియంతరు వెత్తేగించి , చనఁగలేదె.

15. తంపర కప్పలు, దీకొన్న యాటోతులు

ఒక తంపరబీడులో నొకకప్ప తక్కినకప్పలను జాచి “మాచితిరా, యారెండాటోతు లెట్లు పోట్లాడుచున్నవో? ఇంక మనపనియేమి కాగలదోకదా నాకేమియుఁదోచదు” అని గడ గడ వదుకుచుఁ జెప్పెను. అందుకా కప్పలప్పియు “టి వెత్తి వాఁడా, అవునుందూడ యుండగా సదుమగుఁజ యఱచెనన్నట్లు నీవడకెందుకు. ఆ యాటోతులతో మనకేమిపని యూరకుందుము” అనెను. ఆమాటలువిని యాకప్ప “అయ్యా దీనికిటుకు మీకుఁ దెలియదా? ఈ రెండాటోతులలో గెలిచినది యా యగ పదుచున్న యాఁమందకుఁ బెద్దయుగును. వీఁగినది మనతంపర లోకిఁ దఱముగొట్టఁటదును. ఆప్పుడు దాని కాళ్ళక్రింద మన మేమి యయ్యెదమో చూచుకొసుఁదు” అని తేఁటపఱచెను. పిమ్మితునదిచెప్పి నట్లే వీఁగిన యాటోతు కాల్యక్కిఁద నెన్నియో కప్పలుపడి చితికిపోయెను,

గీ॥ గొవ్వవారుపోరు , వమ్మడుతక్కువ
వారుచెంతమంది , బాగువదరు
పోటులాడుచున్న , పోతులయ్యెద్దను
దిడగుకప్పరెల్లఁ , దివ్వఁబిదెనె.

16. గ్రద్ద, గువ్వలు

ఒక గ్రద్ద గువ్వలను దినుగోరి యెగురుచుండెను. కాని

దానికొక గువ్వుట్టెనను దౌరకశుండుటచే నవి యాగుక్కులతో వొకసాఁడెకముగా నిలువఁబడి “గువ్వులారా మీకేమో నావలను గిరుకులగుసని యసుకొసుచున్నాటు కాపి నాతలఁపు దయ్యుటున కెఱిక. మిమ్ములను బట్టి తినెను దేగ మొవఁగు పెద్దపిట్టలు మాజోలికి నావీసంటకై నేసుసు మరికొన్ని నా సేప్పుము గ్రద్ద యను రలంచితిమి. కొన మిరంచఁఱును కూ చెప్పిరిట్లు ఉరిగితి శేఖి పీ తెన్నుటును గీము పుట్టునేచు” అని యొకంపఁడెను. పిమ్ముతు గువ్వులవ్వియు నాగ్రద్దకు లోనై డుడిచెప్పిన చొప్పున నదుచుకొనుచుండెను. అంతట నొంపాడా గ్రిద్ద రెండు గువ్వులను జంపితిసుచుండుకు జూచి గువ్వుల్నుయుఁజేరి గ్రిద్దతో “వమిది నీ మాట సీవే తప్పేదవా” అనెను. అఁడుకా గ్రద్ద “నేను మిమ్ముల నేలఁచున్నాటగడా నాకీపాటి సొత్తు తగడ” అవి చెప్పెను. అదిచి గువ్వులవ్వియు “పుఁజుంటి కుండేళ్లసామె తెగా నున్నది. ఇకనైను దెలిపిఁదెబ్బికొందము” అని యను కొనుచు గ్రిద్ద కందక దబ్బును బాతిపోయెను.

గీ॥ చెఱుపుపేయువావి , నెటీగినయువ్వావి
కోదుగుదువాదు , కీరుగంధు
గ్రద్దయుద్దమ్ము , కంఱుఁజెల్లాడు
గువ్వులెల్లుఁజేయు , గొప్పగలేదె.

17. ఇద్దరా దచ్చాఁటు

ఏఱదియ్యుఁట్లుగల యొకసి కిరుపుు పెండ్లుములు గలరు.

అందుకో వొకటె వాని యాషుగలది. రెండవయాపె పాయము వదాతేఁడ్లు. ఆయుషు రోకనాఁదు మగనికిఁ దలయంటఁజొచ్చిరి. అష్టు పెద్దది మగనికఁట్టెఁ దాసు మిగుఁఁజెన్నుగఁ గనుపట్టు ట్లై యూఁనితఁమీఁది ప్లైల్వెండ్రుకలన్నియుఁదీసివైచెను. రెండవది మగని మటీఁత పడు ఉ వాణి జేముగోరి త్లైల్వెండ్రుక లను చెఁజీవైచెను. పిమ్మటవాఁను “తల బోడిగనైన విల్పుదు, ఇఁక లాజోలికి రాణంపీన హాయిగ నుండెదను” అని లేచి పొయ్యెను.

గీ॥ ఇర్దురాంప్రఁగఁగు , నెంతటీవాఁదైన
 ఫ్లైఁబడునుదుదు , అవ్వేటొంది
 వపతి యాందుర్చితను , సాటాగఁరల
 యంటమగఁడుబోడి , యగుచుబోఁడె.

18. పెంపుకు కుక్క, చిఱుతపులి

ఒక ముసలి చిఱుతపులి వెన్నెల బైటు గ్రోవ్ చెర్లాడు చున్న యొకపెంపుకు కుక్కనుజాచి “నాయనా! అడవియంతయు నాదికా. కాని బొత్తిగఁ దిండిలేక యొప్పెండితినో నావైపొకసారి చూడు. నీ పని యిలత భాగుందుట నాకు వింత యగుచున్నది, నాకుఁగూడ కొంచెను దారి చెప్పరాడా నీమేలెన్న టీకైన మఱ చెప్పనా” అని పల్కైను. ఓందుకొకుక్క యొచంబడి “అదిగితిని కనుక వినుసు, నన్నొకుఁథు పెంచినాఁదు ఇతఁదు నాకెల్లప్పుడు పాయ, రొప్పు, నెయ్య పేపుచుండును. ఆతపి యిలటీకి నేనెప్పు

దును గావలి యుండెదను, నీవు నా వలె నుండెదవేని నతఁడు నీకుఁగూడ బాగుగఁ జరుపును. నా వెంటరమ్ము” అని చిఱుక పులి నోప్పించి తన్నుఁ దెంచినవాని యింటికిఁ దోదుకొని పొయ్యెను. పీమ్ముట నాయింట నోకమూలఁగొయ్యుకుఁ గుట్టబడినఁ గొయనునుజాచి చిఱుతపులి కుక్కాతో “నేస్తమా! యదేమిటి” అని యడిగెను. అందుకూక్కా “అయ్యా! నేనెక్క దిక్కిని బగలు తిరుగకుండ గొయనుతో నన్నుతఁడా కొయ్యుకుఁగట్టి చీఁక టిపదిన కోడనే పిప్పి తెల్లవాఱు వఱకు నన్నిరుగనిచ్చును” అని చెప్పేను. అదిచిని చిఱుతపులి నవ్వుచు “ఇన్నాట్లు గడపినాను. ఒకవికట్టులో నేనెన్నుఁదు నుండలేదు. ఇక నరువదేండ్ల కగ్గి గంటన్నట్లు జానెదు పొట్టకై యొకసి కట్టునకు లోఇది బానసీకుఁడయ్యెదనా” అని పాతీపొయ్యెను.

గీ॥ కరిగివంతలోవఁ + గడపకొసుంగాని
శెరివిగలుగువఁదు + కొయనఁబోదు
పాయరొక్కుయొకసి + పంచను గలదని
కుక్కావిలవఁగఁ బులి + కొయవఁణనెనె.

14. నక్కా, అందని పండ్లగు త్రి

ఒకనక్కా చెట్టుక్రింద విలఁబది పండ్లగు త్రి నందుకొనఁ బోయెను. అది యొంత యొగిరినను బండ్లగు త్రి యందలేదు. అప్పుడానక్కా పిపిగి “ఇస్సేసీ యాపండ్లు చేఁదు, నోరు చెఱువు

క్రామట తప్ప నేమి చవికలదు! నాకక్కుఱిశేదు” అని తేవి పోయెను,

గీ॥ తవకురావిదానీఁ + దక్కువగాఁజూచి
చెనటీపాఁడు డాబు , పేముచండు
అందరావిపండ్లు + కాసించి తుదకవి
చేదటంచు నక్క + చెప్పిపోదె.

20. ఆకురాయి, కట్టపాము

ఒక కట్టతుట్టి యొరమిర్చింగుటకై వెదకుచు గంపరి వావియింట వొకయాఁరాతిని మిర్చిగట్టియైను. అదిచూచి యొయొకురాయి యొతుట్టపాముతో ”అహో యోఃత తెలివిమారినదానవు. ఇనుమునైన రాసి తిను నన్నుఁ ఇప్పరించుచున్నావా?” అని యనెను; బిమ్ములు దవడలవెంబడి నెత్తురు కాణఁ దుట్టపామింకొక చోటికిఁ బోయెను.

గీ॥ లొంగరావివాని , బొంగింపఁశేయగుఁ
భూనునట్టివాఁడు + తానెచెదును
ఇనుమునైన రాసి , తిను నాకురాతిని
ల్పట్టిమిర్చింగుతుట్టు , బాగువదెనె.

21. నక్కఁ మేకపోతు

ఒకనక్క నూళిలో కాటణాఱిపది పై తెగరలేకుండెను. ఖంతట వొక బారకొమ్ముల మేకపోతు దప్పిత్తుర్చుకొనుటకై

పీరు పెదకుచు నామాతిలో, రొంగిచూచి నక్కాతో “ఏమోయి నక్కాటావా సీరుతాఁగుచుటేవా, యేలాగున్నది” అని యడిగెమ, అదివిని యాసక్కు “అహా చెఱకుపానకమువరె నున్నది. ఈపీరు తాఁగనివాటి బ్రతుకెంకు” అని చెప్పేను. అమాటనమ్మి మేక పోతు గొట్టున నూతిలో నుటీకెను అష్టుకు నక్క చట్టాలవ మేక కొమ్ములపై కెక్కి నూతిలోనంది చెంగువుబైకి దాంటిమ.

గీ॥ తనకుమేట పేకు , నవి తీయగానాదు
శాచింపుగఎవి , వాఁడుచెదును
శాచిలోపిషక్కు , వఱ్మాలవిని మేక
పోతునూతనుటీకి , పొరసిపోదె.

22. చూలు కొండ

ఒక పెద్దకొండ యానలేక నొప్పులు వడుచుండెను. అది చూచి యండఱును దూకచేశతనిలిలి “ఇంత పెద్దకొండ కెంత-
రిడ్ షుట్లునో” యని చూచుచుందిరి. అంతట నందఱును ఓక వక నప్పుసట్టిక చుంచెలుక తట్టాలున బైటపడెను,

గీ॥ చెలఁగి గదబడ మిక్కిరి , చేపెదువది
కొవకుగడుగొర్చి కాషపు , గనుచుందు
ఉమికిగగ్గోయగావావ్య , లఁఁఁఁికొండ
కథకవాక చిప్పుయైలకుము , గంచబేది.

మునలి వేటకుక్క

ఒక వేటకుక్క దానిని బెంచినవానికి మాటిమాటికి పొచ్చరికఁ బుట్టించుచు, నతఁడు చెప్పిన పనులను దప్పక నెఱ వేర్పుచుండెను. కానీ కొన్నాళ్ళకది ముదుసలిదాయెను, అంతట నోకనఁడాకుక్క మునలిరై నను బొంమలోటికి మేయుచుండెది యొకదుప్పిపై బెంటి చుట్టుబట్టుకొనెను. కానీ యాకుక్కుకఁ బంటిదట్టము లేనందున దుప్పిచుట్ట విడిపించకొని పాటిపోయెను. అవిమాచి యాకుక్కను బెంచినవఁడు దుప్పిని విరిచి పెట్టినఁడున కలిగి దానిని గట్టుకోమె త్రైను. అప్పుడాకుక్క దానితో “అచ్చో నన్ను గొట్టుకు; ముసలివావిని గనుక నాకుఁ బంటి చిగిపోయెను” అని యేచ్చెను, పిమ్మట దానిఫి వఁడు కొట్టుటమానెను.

గీ॥ కోదెకవమునందు , గొప్పనందినవఁడు
ముదిమియందు మిగుం , గదుమిదుసు
వపికనంబునందు , బాగెన్నిఱము కుక్క
మునలికవమునందు , మొత్తజిరదె.

24. సింగము, చ్చెత్తెలుక

ఒక సింగము వేటలకలితో నోకకొండ వందలో, బందుకోనెను. ఒంతటఁ గొన్ని, చ్చెత్తెలుకు దానిపై నుండి పరుగిమచ్చండెను. అప్పుడా పింగము చీడతలో పేల్గుని యొక చిత్తెలుకమట్టి చంపటాయెను. అందుకు చ్చెత్తెలుక సింగముతో

“అయ్య నావంటిదానిని జంపిన నీకేమివచ్చును. ఇది నీ పరువ సకు దక్కువకదా! నన్ను గాచెటవేచి నాతలకు దగిన మేలు ఏకు జైయకుండునా! నాయుండు గడకరించి నన్ను విడువుము” అవి వేడెను. అదివివి జాలిసడి సింగము చిట్టాలుకను జాచి నవ్వుచు “నీవు చూడు నాకు మేలుచేయుట చూడు! పోహా” అని విడిచెను. మట్టికొన్నాళ్ళ కాసింగము వేటుకాని వలలోఇడి బొట్టిరించుచుండెను. అదివివి చిట్టాలుక యూ సింగము వద్దకు వచ్చి “అయ్య చూచితివా! ఎంతవానికైనే వొక్కాతీమనఁ గడ చునా. మంచిది. జడియక కొంచెము తాతుము” అనిచెప్పి తన చిట్టాలుక దాడును రప్పించి యా వలను తెవ్వపొటునఁ గొత్తికిం చివ్వేచి పింగమును గాపాడెను. అందుకాసింగము చిట్టాలుకను మిగులఁగొనియాడుచు “ఎలక నేస్తమా! కోరుకొనుము నీవది గినది యచ్చెదను” అని యనెను. అది విని పొంగి యూ చిట్టాలక యొదులు మఱచి “సీకూతులన్నాకు బెండ్లిసేనెదవా” అని కోరెమ. అందుకొప్పి సింగము తన పదుచును బిలిచి నవ్వుకొ మచు “అమ్మా సీకు దగివ పెండ్లికొడుకెన్నాళ్ళ కబ్బెను. తాడు జోడును బాగుగానున్నది, అతఁడుగో యూచెట్లుక్కింద నీకెదురు చూచుచున్నాడు. ఆక్కాడికిపోయి పీపెనిమిట్టతో, గాపురము సేయుము” అని మరిపెను, అప్పుధామచుఁడి తండ్రిమాటుచొప్పునఁ చెట్లుకదకు వచ్చి నయ్యావై పులఁ జాచుచుండెను. అంతటఁ. జిట్టాలక పెండ్లికొడుకెదురుకోలు పందితో, విటునటు చెలగాట మారుకు బెండ్లకొమారితె కాబుక్కిందఁఁటి మగ్గుగా జితికిపో

యెను. పెండ్లి కూతురెంతటికిని బెండ్లికొడుకు రాకుగానక తిరిగి తండ్రియొద్దకుఁ టోయెను.

(1) గీ॥ గొప్పవాడుమిగులు, గొర్రివానివయను
గాచివానివలను, గావఁబిడును
కొదమసింగ మెలుకు, కూనుగాపాడి
దానివలన వలను, దప్పిపోడె.

(2) గీ॥ తవకుమించినట్టి, దానినిల్లాయగా
జేసేకొనెడువాడు, చెట్టుబోందు
చెలఁగిపెండ్లికొఱకు, సింగంషు బిడుచును
గొనివయెలుక యుసురుఁ, గోయపోడె,

25. గుఱ్ఱము, దుప్పిపోతు

ఒక దుప్పిపోతు మెరకపై మేచుచుండెను, అంతట వొక గుఱ్ఱముకూడ మేత కక్కడికివచ్చెను. అదిచూచి యోర్వ్యాలేక దుప్పిపోతా గుఱ్ఱమును దనకొమ్ములతోఁ టొడిచి పాణిదఱిమెను. దానిపైఁ బగఁబిట్టి యాగుఱ్ఱము దగ్గరనుండు పల్లెకుబోయి యొకకొపువానితోఁ “అయ్యా. వేను విన్ను మోయు గలను, సౌపై గూర్చుందు వాజుట్టు వదలక పచ్చుకొనుము” ఆని వాని నెక్కించుకొని యూ చుప్పివద్దకు వచ్చి వానిచే దాని దఱుమగొట్టించి తిఱ్గా వానిని బల్లెకు దిగట్టే వానితోఁ “అయ్యా నాకు ణలా మేలుచేసినావు. ఇక నన్ను విడువుము” అని యనెను. అప్పుచు వాడు గుఱ్ఱముతో “టహో” యిదివతు

తను పీమింతవనికి వచ్చినదావని యొఱుఁగవు. తెలిసిన పిమ్మితు విన్ను విడిచెదనా?" అని దాచిని దన యాఁటఁగట్టివేషెము.

గీ॥ తమ్ములొంగఁజేయు దారిచొక్కు పికిఁదా
మప్పుకొన్న శాఁడు, మప్పుజెండు
వీఁపుమీదనొక్కు, కాఁపుదావెక్కంచు
కొన్నగుఱ్ఱిమిమఁచు, గొపగఁరేదె.

26. పట్లెటూరి యొలుక, పట్నపు తెలుక్క

ఒక పొలము మదిగట్టు కన్నములో నొక యొలుక కాపురు మండెను. దాఁయొన్న కొక పట్నపు తెల్కె చుట్టికమునకై, వచ్చేను. అప్పుడు దాచికిఁ బట్లెటూరియొలుక జొన్నలు. పెరటు మినములు, వరి, కందులు, ఉఱవు, చోళ్ళసుములు మొవాగు వాణితో విందుచేవెను. పిమ్మితు పట్నపుతెలుక యాపట్లు యొలికెను, పట్నమునకు దీసికొనిపోయి తనయంట గారెలు, టారెలు, జంతికలణీపె, ఉట్లు, కడ్డిములు మొదలగు వాఫితో విందుచేనెను. ఆవిందొక పెర్ద పేశకలో జిగెను. విందతగిఁచుచున్న పట్లెతెలు కము ఇంచి పట్నపుతెలకె “అవ్వా! కంటివా మాపట్నములో నోతులు, పేటలు, మేకలు, మిద్దెలు. కొట్టులంగట్టు, నంత రిండ్లు, వాకిర్లు, పంచశ్చేనుఁగులు గుఱ్ఱిములు పీంచాయదంమ. పీరాగు... తుస్తాకులు, కత్తులు, ముందులు గుంట్లు బట్టిలు, నగలు నాటములు, మొదంగువిఁ యొఱ్ఱించెనోఁ ఇచ్చఁ గాపురిముండ రాదా” అనెను. అంచు పట్లెతెలుక వచ్చి యున్నా! “అన్నియు

భాగున్నావి కాని, యెదీమి యావింత. ఇచట దొంగ తగినవాడ వియు, దబ్బురలవాడు గొప్పవాడనియుఁ చదవుకొన్న మంచి పేదవాడు మోసగాడనియు వాడఱచుచుండిరి. తెలివిశేష గొప్పదనమేలి ఈవట్టుపు బిడాయుకన్న నాపోలమేమేయ, హాయిగా నుండివచ్చును. సాకు సెలవిమ్ము” అని తనపోలము పకుఁ బోయెను.

గీం వట్టుమనుచవింత + పదికాపురముపేయ
నేర్చుగల్లువాడు + నెట్లుకొవడు
పొందులోని యెంక, తెలివికోదనుచిత్తు
మరసియరపోసి + మఱలిపోదె.

27. కదువునకుగార్చేయ నోళ్ళను జగదము
ఒకస్సుకు కాల్లు, చేతులు, నోరు, మొదలగునవి తమలోఁ
చాము “వింటీరా, మనము పాటుపడుదు, యా పాడు కదువు
నకు మేపుట; ఇవి పూటపూటుకుగ్గార్చివ్వే రవంతయును ఓనిచేయే
ఊంకుట, యేమి భాగున్నది! ఇంతటనుండి దీర్ఘకొడుకు మనము
పాటుపడవలదు; దీనిజోలి తంపోయిడ్డు; చూతమెట్టుండునో”
అనియునుకొని కొన్నాళ్ళ వడుకు దేనిషుటునకది యూరకుండెను.
కాని పిమ్ముటఁ దాస్తే బోత్తిగా నెండిపోవుటఁ జూచి యని
తమకుఁ గదుపువలనఁ గలుగు మేలును దలంచుకొని, తెలివి
తెచ్చుకొని యెప్పటియ్యట్ల పాటుపడసాగెను.

గిల్లా ఇంచ్చుఁ దెలిపికాశక , యేలిపవవితో

వెమ్మి రొఱగువాడు , నెగ్గిశేరు
కడపుతోదిభోత్తు , గడవపికాల్సేతు
లెల్లాపాపిరోలగె , యెండిపోవె.

28. వాన కోయిల, దానిపిల్లలు

ఒక వానకోయిల పిట్ట వరి పొలములో గుండుపెట్టి
పొదిగి పిల్లలఁజేనెను, అంతట వరిచేనుపండి యొరగెను. అంతలో
దానిపిల్లలుకూడఁ గొంచెము కొంచెమెదుగుచుండెను. అప్పుచు
తల్లిపిట్ట పిల్లలతో, “విల్లలారా! జూచితిరా! ఈ చేను పండెను.
పొలముగలవాడు కోతకు రాకముందే మనము వై కింటోవరి
యును. కష్టక నేను మేళఁదెచ్చుఖుకై పోయినప్పుడా కాపువా
దిక్కుదికి వచ్చి యేమనుకొనునో, నేను తింగివచ్చిన తరువాత
నాతోఁ జెప్పవలెనుజుండ్రీ అని చెప్పి మేళకై పోయెను.
పిన్నుటఁ గొంత నేష్టనకా కాపువాడు పొలమునకు వచ్చి తన
కొడుకును బిలిచి “సాయనా చూచు పొలముపండి యొరగెను.
ఇంకఁ గోయనియైదల బోత్తిగా గింజలు రాలిపోతునుగదా!
కష్టక మనయారుగుపొరుగు వాంత్రిము దేపు పెండలకడనే కోతకు
రమ్మని పిటచుకొనిరమ్ము” అని చెప్పిపోయెను. తరువాతఁ
గొంతకడవునకా తల్లిపిట్ట వచ్చి పిల్లలతో “వింటిరా యేమి
జరిగెనుఁ అని యధిగెను. అప్పుడవి యన్నియుఁ దత్తతుముతో
“అమ్మా వాఁడిప్పదే యక్కుదికి వచ్చి పోయినాఁడు. తప్ప

కొడుకుతో, శైమకోతకుఁ దెల్ల వారిఁతోదనే యిరుగు పొరుగు వాంద్రిను విలుచకొని రమ్మన్నాడు” అని జడియుచుఁ జెప్పేను. అదివిం తల్లిపిట్ట పిల్లలతో “నవిసరి యిదేకదా, యిరుగు పొరుగువాడేమి, యిచటికి కోతకువచ్చుటయేమి? నాపూట రేవు వాంద్రిరాదు. వట్టిది మిరు జడియవద్దు కాని రేషుకూడ నేటి వటె పీరు వాడేమి తనకొడుకుతోఁ జెప్పునో విని నాతోఁదప్పక చెప్పవలెను జుండి” అని చెప్పి తెల్లవాటిన వెనుక ముఁతకై పోయెను. ఆ పిమ్ముట నాకోకాపువాఁ డక్కుడకు వచ్చి కొడు కుతోఁ “బిలిచితివా నాయనా! ఏమన్నారు” అని యిదిగెను. అందుకు వాని కొడుకు “అయ్యా పిలిచినాను. ఇప్పుడే వచ్చేద వచ్చేదమన్నారు కాని యింకను రాలేదు, చాలా యొండయొక్క వది. ఇక రారు కాఁటోయా” అని చెప్పేను. అది విని తండ్రి కొడుకుతో “అన్న చూచినావా యొట్లు మోసపుచ్చినారోఁ పోసి రేపు నీమేనమామలను, బినతంద్రులను, విలువుము” అనిచెప్పి యింటికి మఱినెను. తరువాత నా తల్లిపిట్టతోఁ విల్లలు జిగిన దంతయుఁ జెప్పేను. అదివిని తల్లిపిట్ట “బాగుబాగు పీవి చుట్టుము లఁ వమ్ముకొన్నాడు. తిన్నఁబిడినట్లే. పిల్లలారా! తెల్లవాతనేమి కిరుగునో. యిదికూడ పిని నాతోఁజెప్పుడు” అని వేకువనే పయికిఁ తోయెను. పిమ్ముటఁగాపువాడు కొడుకుతో “నాయనా చూచి తివా పీతో నేడువచ్చేదమన్న మనచుట్టుము లిప్పిటికివిరాలేదు. పోసి, రేపటికి మన కొడవక్క బాగుచేయించ, మనమే రేపు కోఁతో మొదలు పెట్టుకొందము ఇదిపఱకై నదియే చాలుణొలు”

అని యసుకొనుచు వారిద్దఱెటికిఁ చోయిరి. అంతట నీ మాటలు, తల్లివచ్చిన వెంటనే పిల్లలు హాసగ్రుల్చినట్లు చెప్పేను. అది ఏని తల్లిపిట్ట “పిల్లలూ రేపు వాడే కోతుఁ బూనుకొన్నఁడా ఆటల్లయినఁ దప్పక వచ్చును గనుకఁ దెల్లవాఱకముందు మణియొక చోటికి మనము పోదము” అని యూ వానకోయిరపిట్ట తన పిల్లలతో వేసుప్రాద్యనచేచి యఁకొక చోటికిఁ గాపురము వకుఁ బోయెను.

గీ॥ తవకుజేతనైవ ॥ తవవనియొరుంపై
మోపవాడు తుదకు ॥ మోనపోవు
చేనికోతవనిని ॥ జేయజ్ఞాత్ముంపై
బెట్టగొప్పవాడు ॥ వెట్టుకొపెనో

29. దాది వక్క

ఒక దాది యొంత జోకొట్టినను చిల్లయేద్దు మానకుందుట జాచి జడిపించుటకై వట్టిరే “ఓ నక్కబూచీ రావే; మా పిల్ల యేద్దు మానకున్నది” అని ఇద్ద గొంతుతో బిలిచెను, ఆ పొరు గువనే కోక్కను బట్టుటకై వచ్చియున్న యొక పెద్దవక్క యూ మాటపి తవకా దాదిపిల్ల నిచ్చివేయునుకొని దాది యున్నగది కిటికియొద్ద విలఁబిదెను. పిల్లను మణింత జడిపించుట కా దాది యొంచి “అదిగో నక్కబూచి, నీవ కన్నుఱమూసికొని, యేదుపు మాని వంధుకొనవేవిదావికి విన్నప్పగించెదఱామా” అని యమెను

అమూల నక్క నమ్మకొని ప్రాద్రు దూరువరకా కిటికియొద్దనే కాచుకొని యుండెను. అంతటఁ దెల్లవాణిన వెంటనే యొక కాపువాడా వక్కనుఱూచి యూరుపొలిమేర దాటువరకు దానిని నుద్దుతోఁ దగిలితగిలి మొత్తెను. ఆ దెబ్బులుతిని సగము చర్చి శూనక్క “అయ్యా దాది మాటలు నమ్మకొని, చేతికి దారికిన కోళ్లను పదులుకొని పస్తుపది పడదెబ్బులు తింటేనిగద” అని యూలరిదుచుఁ పోయెను.

గి॥ ఒరువిమాట తీరు . నరయకవమ్మిన
వాడుమోపబోయి . కీరుఁఁఁఁదు
తయపునొద్దనుండి . దాదిమాటయనమ్మ
కొన్నవక్కబూచి . తిన్నఁఁడెనె॥

8॥. దేగ, తాఁబేయ

ఒక తాఁబేయ పైకెగురుగోరెను. కాని దానికి ఉక్కయ లేకుండుటచే ఏర్పైనది కాదు. ఆదారివి బోసుచున్న యొక దేగను బూచి యూతాఁబేయ : “అయ్యా వీఁపుపై నన్నెక్కంచుకొని వేమ గోరినచోళ్ల నాకుఁ జూపెదవేని వీకు వెల లేని ముత్తెములపేరుఁ గామకగా విచ్చేదను. నా కోర్కఁ ణ్ణల్లించెదవా!” అని యదిగెను. అందుకాదేగ యొప్పి వీఁపుపై దానిని బెట్టుకొని యది కోరివ చోళ్ల దానికిఁ జూపెంచి క్రిందికిదించి దానికఁ “ఏదీ నాకచ్చేద వన్న కామక!” అని యదిగెను. అది ఏవి యొమియుఁదోషక

తాఁఁఁలు దాగుకొనబోయెను, అప్పుడా తాఁఁఁలును దేగ గోళ్ళకు
టీప్పి వంపి పగఁదీర్చు కొనెను.

గీ॥ చేతకాపిడానిఁఁ, శేవెదనని వల్సు
వెతునలేవివాఁఁడు, చెరుషుగోమును
దేగఁఁఁపుమీద, వేగివకాఁఁఁలు
మాట జరుపలేక, చేటుగోషండె॥

శి. గాలి. ప్రార్థన

ఒకప్పుడు ప్రార్థను జలిగాలియు వొకరితో వొకడు
పొచ్చుతగ్గులకై వందెమాడుకొనుచుండిరి. వారిలోఁ జలిగాలి
యొక బాటసారివిఁఁ జూచి ప్రార్థనుకో “ఈ బాటసారి కప్పుకొనిన
బట్ట పారవేనుకొనునట్లు నేను చేయుదునాఁ ఏచ్చి వందెముఁ” అని
యూ టిటాసారి వదుకువట్లు చెలరేగి ఇంప్యూపాగెను. అప్పుడా
బాటసారి బట్టను మణింత గుత్తముగఁ గప్పుకొనెను. పీమ్మిటు
ప్రార్థన చలిగాలివి జూచి “నేనుగూడ తూచెదన. ఈబాటసారి
మణింత కప్పుకొనువోఁ” యిని యుదుకెత్తునట్లైండగాచెను.
అప్పుడాబాటసారి పైబట్ట దబ్బువఁ బారవేసి యొక చెట్టుపీదను
గుర్తుఁడెను.

గీ॥ గొప్పవారు తగవు, గొముప్పు కక్కువ
వారిపైనికత్తి, నూళుచుండ్రు
మొవసితోద్దుగారి, యును ప్రోద్దునుంబంత
మార్చిబాటసారి, కదెఱనిరరో

32. సింగపుఁదోలును గప్పుకొనివ కుంటిగాడిదె.

ఒక కుంటిగాడిదె యొక సింగపుఁ దోలును జూచి తనపై దొరుగుకొని పండిన చేలను మేయుచు విచ్చులవిడిఁబొలముల వెంబదిఁ దిరుగుఁజొచ్చెను. దానివిషాచి సింగమనుకొని యంద లును గదగదవడకుచుఁ బరుగిడు దొడగిరి. అంతటఁగొన్నాళ్ల కొక చాకలవాడు గాడిదెలమందను రేవునకుఁ దోలుకొని పోవు చుండెను. ఆ చెంతనే మేయుచున్న యా గాడిదె తన తోటి గాడిదెకూతలు విని తానుగూడ యొకలు మఱచి కూయసాగిను. అదివిని యా చాకలవాడు పొడవుగానున్న చెవులనుబట్టి దానివి గాడిదెగానెంచి దానియొద్దకుఁ తోయి “టి పాడుగాడిదేఁ సింగపు దోలును గప్పుకొని యందఱం బెదిరించు చున్నావా?” అని వప్పుచు దానివి దుడ్డతో మొత్తి తోలూద్ది మందలోఁ గలిపెను.

గీ॥ దేనిగొప్పజూవు ॥ బూవిన్నయిరిలోవ
వాలకంబువేయు ॥ వాడు చెడును
కుంటిగాడిదె లిలు ॥ గొప్పకై సింగపుఁ
దోలుద్ది యడును ॥ పాణుగాదె॥

లీలి, పెంకె కుక్క

ఒకఁదొక కుక్క ను బెంచెను. ఆది మిగుల చెడ్డది. తమక దాని పెంకెతన మరుచుట్టకై మెళలో వాక దుక్కను గట్టెను. అది గొప్పయనుకొని యాకుక్క ఒకిక్కనకుక్కలతోఁ దిరుగుతు

తన పరువునకు దక్కువయని యొంచి యొంటిగఁ దిరుగు తొచ్చెను. అప్పుడొక ముసలికుక్క దానిని జూచి “ఓరీ నిన్ను బెంచినవాడు నీ పెంకెతవ మదంచుట్టుకై నీకే దుక్క గట్టినాడు కాని నీ గొప్పునకు గాదు నుమా” అని తెల్పేను.

గీ॥ తవకుగటు తెలివి , తక్కువ గొప్పగా
నెంచుచేసెటి యాన , రీంచుచిడును
మెదనుదష్టకుగట్టు , ఒడినటి దుక్కును
టొగడుకొనెదుకుక్కు , తెగడఁచిడది॥

34. ఇద్దఱు బాటసార్లు. వెఱగుబంటు

ఇద్దతొక యడవిలో నడచుచుండిరి. వారొకరి వొకరు విడువకుండువట్లు కట్టుగట్టుకొనిరి. అంతట వారికొక వెఱగు బంటుడుగా వచ్చెను. అప్పుడండులో వొకఁడు పరుగెత్తియొక చెట్టెక్కిపోయెను. రెండవవాడు కాట్లుచాఁచి యూపిరి విగించి చచ్చినట్లు క్రిందఁ బిశుకొనెను. అంతట వానియొద్దకొ వెఱగు బంటువచ్చి వానియొగము మాఁదఁ దనమూతిఁచెట్టి చచ్చినఁ దమ కొని విధిచివాఁయెను. పిమ్ములు జెట్లు మీఁదివాఁదు క్రింది వానియొద్దకువచ్చి “ఓరీ నాతోఁజెప్పువాఁ ఆ వెఱగుబంటు నీచెవిలో నేమి గుసగుపలాదెను!” అని యడిగెను. ఆదివిని రెండవవాడు “మతేమియుగాదుగాని సీవంటి పిఱ్ఱివాని నెన్నటికినీ నమ్మ చద్దని చెప్పేను.” అని ఇరికి లేచి పోయెను.

గి॥ శెలివమారిపిటికి , దేవతోనే స్తంబ
చేసికానెదువాడు , మొనపోవు
దిట్టతనములేని , యట్టిపానిన్నాడు
వాడు వెఱగుఱంటు , పాలఁబదుడె॥

శిర్. బిందె, కడవ

ఒక యేటియొద్దున మంటికడవయు, నిత్తడిబిందెయు
మందెను. అంతట నేఱుపొంగ నీరెందును నడుమఁఱడి కొట్టుకొని
పోవుండెను. అప్పుడా కడవ బిందెతో “అయ్యా నా పనియేమి
కాఁడలఁచినదో గద” అని వడఁకుచుండెను. అది ఏని బిందె
కడవతో “నేను దగ్గరినుండగా నీకెందుక్కి-తల్లడము? నాకు
యణింత చేరువగా రమ్ము అని పిరిచెను. అప్పుడాకడవ బిందెతో
“నావడఁకంతయు నీదాపునుబట్టియే. ఏన్ను బితిమాలు కొనెదను,
సాయ్యెద్దకురాకు నన్నొంటిగా సాగనిమ్ము” అని తొలఁగిపోయెను.

గి॥ ఈడుకానివావి , తోడ నేస్తమువకు
నేరుపుగఁలవాడు , చేరఁటోడు
బిందెవడికఁ దమ్మ బిల్సివట్టేటో
షట్టికడవ తోవ నెఱ్ఱుకొనెనె॥

శిర్. నెమలి, పెద్దేటి కొంగ

ఒక ప్పుదొక నెమలి యొక పెద్దేటికొంగనుజూచి తన
గొప్పున గనుపణిచి దానిని వెక్కిరించుటకై పురివిప్పిన యాడఁ

దొదుగెను. అదిచూచి కొంగ నెమలితో “ఓహో నా ముందా నీ బధాయి పిల్లలుకూడ నవ్వునట్లు సీవీపు తెస్తే వెఱుగె తెకతెక లాడుచున్నావు. చాలు ఊలు నీ బంధారము బియ్యలైనది ఇంక నూరకుండుము, విచ్చులవిధి చెంరేగి యొగిరి తిరుగు నన్ను సీకు దోచెగతాఁకూడఁ జేసెదవా?” అని నవ్వుచుఁ బాటిపోయెను.

గీ॥ ఒకవికొక్కు నేరు, పున్న యొఱంగవి
దేశెగోఱుఁజూపి, తెగదఱితును
కొంగయొద్దు నెమలి, గొప్పకై షరివిప్పి
యారియొక్కు పక్కు, మాడఁఁజదె॥

37. చింతచెట్టు. తెల్లు దుబ్బు

ఒక యేట యొడ్డునఁ జీంతచెట్టొకటి గాలికి విరిగి యొఱఁ బడి కొట్టుకొని పోవుచు నా యొడ్డుననే చెక్కుచెదరక నిలిచి యున్న తెల్లుదుబ్బును జూచి “ఎమీ వింత. వాయంక వాటివే కూకటిపేళ్లతో మాపలాగిన పెనుగాలి కొకింతయైనఁ బెదర కున్నావు” అని యడిగెను, అందుకాడబ్బు చింతచెట్టుతో “అయ్య గొప్పవాని వెదిరించక లొంగి తిరుగువాఁ దెన్నుటకిని జెవదు సుమా” అని తలయూచి పలికెను.

గీ॥ లొంగితిరుగుచోరు, లొంగకయేదిరెడు
వాడుతవ్వకెషదు, కిడుఁబొందు
వెద్దగాలికెదిరి, విత్తపేగెనచింత
పేళ్లకోరుగూడ, వెఱుకఁఱదఁడై

38. పురి, వఱదు

ఒజ విలుకాఁడదవిలో వేటాడఁదఁగెను. అప్పుడులేట్లు దున్నాలు, కట్టుజూలు, కాఱుదున్నాలు గొఱపోతులు, పందులు మొదలగునవి యఱచుచు నలువైపులఁ బరుగెత్త సాగెను. అది చూచి యొక పెద్దపులి వానితో “నేనుండఁగా మీరు జధియనేల, తెప్పపాటులో, నా వేటకానిఁ బట్టితినెదను” అని చెప్పి నోరు తెఱచి చెంగు చెంగున దాటుచుండెను. అంతట నోక పెద్దకోల వచ్చి దాసి రొమ్ము దూసికొని పోయెను. అనోప్పి తోఱులి కదల లేక కాఱుబోబులు పెట్టుచుండెను. అదివిని దావియొర్దకొక వఱదువచ్చి “అయ్యా నీయంతవాని నిట్లు చేసినవఁ దెవడు చెప్పుమా, యొంతపవి జరిగెను” అని వగచెను. అందుకాపులి కప్పురువంచుచు “అహా యొంత తెలివి మారినపఁడను, ఒడులు క్రొవ్వు గవ్వుకైన నక్కాఱకాదుగా. ఆ విలుకాని నేర్చుగడ వచ్చింత చేసెను” అని. యేద్యెను.

గీ॥ కండక్కార్చువ్వుకోడఁ, గావకనేర్చివ
వాని నెదురుకొనెదు + వాడు చెడువు
వేటకావినెదిరి + విట్లుపేగినపులి
కోలదాకనేలఁ + గూరిపోదో॥

39. సింగము, వాయగాటోతులు

ఒక యడవిలో నాలుగాఁటోతులు ఇట్టుకట్టుకొని యొక్కచోటనే కలని మెరసి తిరుగుచుండెను. అదిభూచి యొక వింగమ్మ

“అహా! ఈ నాయగాంభోతులు శోదునీడలవలె నొకధాని నొకటి విధువక తిరుగుచున్నవి. ఈ సార్లింటోలో నొకమాఱు పోత్తూడు కాలనుగదా. కనుక పీపిలో పీపికిఁ బొరలుపుట్టించినచో దేవిమట్లు నెకది యొంటిగా దొరకును” అని తలఁచి యూ నాయగాంభోతులతో మొట్టమొదటఁదానుఁ బొత్తుగానుండి తుదకానార్లింటోలో నొకధానితో నొకధానికిఁ బిడకుండఁ జేవెను, పిమ్మట సానాగ్గును దెవి మట్టుకది యొంటిగా మేయుచుఁ దిరుగఁజొచ్చెను. ఆ పెనుక పీంగ మొక్కూక దానినే తేలికగఁ జంపి తినివేవెను.

గీ॥ జట్టుదారులొరువి + చాడీఱ వివిధఁ
ఐదీవారికెల్ల + విధుమవచ్చు
కొండిములనునమ్ము + కొవెవ యాంభోతులు
బొత్తుమాని తిరిగి + పొలసిపోవె॥

40. కాకి, చెంకు

ఒక కాకి మిగులే దప్పుతో సీటికై నయవై పులు కవిపెట్టు తు వోకచోతుఁ చెంకులో పీరుండణాచి త్రాగుటకు తొందడితోఁ చెంకువద్దకు వచ్చి పావియంచుపై నిలఱిదెను. అది మొదమొంత వంచిను దాని మాక్కునకు పీరందీ యందనట్టుండెను గాని పీఱు కు పీఱకాలేదు, పిమ్మట గఁకి చెంకు నొత్తిగిల జేయఁబోయి, యుట్టుచేయణాలక, యూదగ్గరనే యున్న కొన్ని చిఱురాళ్ల నొక్కుకటీగఁ దెచ్చి యూచెంబులోఁ బిడవేయుఁ శొచ్చెను, అఁ

తటి గొంతవేషటికి చెంబులోని ఏరంచుల - యొద్దకు వచ్చేము.
అప్పుడు దప్పిత్తుకొని యాకాకి య్యగిరి పోయెను.

గీ॥ నేర్చుగఱగువాడు ॥ నెఱవేఱనందాకే
చనికిణోచ్చికోర్చు ॥ బదయుచుందు
మూతికందనట్టి ॥ ముంతసీటను రాయ
గూర్చి కాకిదప్పి ॥ తీర్చుకొనదో॥

41. బండివాడు వేల్పు

ఒకఁ దొంటిగా నడవిలోనుండి యూరునుకొక బిరువు
బండిని దోతకొని పోవుచుండెను. అబండికకొంత మేర పాగ
నొకవోట నూచినేలలో విరునుల మోయ కూరుకొని పోయెను.
అప్పు దాబండివాడు “అయ్యో! దయ్యుమా! ఆహాదేవరా! నీవైన
ఖాడవా! ఈ నుట్టడవిలో నీవు దప్ప వాకెవరున్నారు” అని యేద్ది
యేద్ది కోదేమియుఁ గానక బండిదిగి యొకచేత నుండిబట్టుచు
దక్కినచేతఁ గుఱ్ఱి బోతులను గూళైను. అప్పుదాబండి బాద
మండి తప్పింపఁబడెను. పెమ్ముత వాడు బండిని దోతుకోసి
పోయెను.

గీ॥ తవదులాగుకొండిఁ ॥ బినిపేయకుండిన
వానిమొత్తునెప్పు ॥ రైసవిపరు
ఈవిలోవిలుండి ॥ మార్పుకవేల్పును
వేదుబండివాడు ॥ తోరుగ నెనో॥

43. బంగారు గ్రుడ్లు పెట్టుబాటు

ఒకఁడోక బాతువిట్టను బెంచెను. అది పూర్తికొకబంగారు గ్రుడ్లు చొప్పును బెట్టుచుండిను. అంతలో దనివితీరక వాయా బాతుకరుపులోని బంగారు గ్రుడ్లు నన్నిఁటి నొక్కమాతే తీసికొను దలఁచి దానిని ఇంపి కరుపు చీచ్చెను; కావి వానికందులో నొక గ్రుడ్లుఅయిన దూరకాలేదు.

గీత తవకుగఱగుదాని + దబ్బువ హెచ్చింపు
బూమపట్టివాఁదు + మోవపోవు
ఒక్కమొగినిలపీఁది + నాందగబాతుమ
శీఱ్పువెదగు మొదలు + చెళ్ళుకొవడి॥

44. వక్క. విల్లి

ఒక వక్క విల్లినిజాచి “ఓయా! సీవయ తెవరైనవచ్చి పవు దెఱ్లు కూచుకొవగలవు.” అని యందిగెను. అందుకొపిల్లి “వాకొక్కుదారితప్ప మఱేమియుఁ దెలియదు” అని చెప్పెను. అరిచి వక్క “అయ్యో యింతే - నాకు వేయి చిక్కులు తెలి యునుగడా, వీవందులో గొన్నియైన నేర్చుకొనరాదా?” అని యానటించెను. ఇట్లు రెండును మాట్లామచున్నపుడే కొన్ని వేట తక్క లారెంటిపైకి వచ్చుచుండెను. అంపిటిచిల్లి దంఱ్పువ జెక్కెక్కిస్తాపోయెను. నక్క కుక్కలకుజెక్కిం చంపజిదెను.

గ॥ ఎల్లపరికష్టు , నెక్కడుచిక్కుట
కెలియుననెదువాడు , పొలసిపోవు
పిల్లయ్యెర్రేగి , పెంకెమాటలు ప్రేశు
నక్క కుక్కలకును , జిక్కిపోదె॥

44. ముసలివాడు, చావు

ఒక ముసలివాడు కడుపునకు జరుగక క్షులమ్మకొని
చృతుకుటకై యడవికింబోయి కొన్ని క్షులను విషిచి మొపుకటి
వెత్తిపై కెత్తికొనఁణాలక, “ఓ చావా! నీవైన రావా సేనెన్నాల్లి
యట్టంది వడఁగలను” అని యేద్యుచుండెను. ఊతట వాడు
కోరినట్లు చావువచ్చి వానియెదుట నిలఁటి “ఓరి నన్నెందుకు
పిలిచినావు” అని యదిగెను. అప్పుడ్ల ముసలివాడా చావునుణాచి
చెగ్గడిలి గడగడ వడుకుచు “అయ్యా మణిందుకుణాదు. ఈ
మొపెత్తుకొనఁణాలను, దీనినానెత్తికెత్తెదవా!” అని వేదు
కొనెను.

గ॥ తసదుచృతుకువఁదీపితే , దనెడువాడు
చావుచేరంగవచ్చివు , ణావలేదు
చావఁగోరివ ముదునలి , చావుకన్న
గదియవచ్చివ బెగ్గిలి , ణాట్టుమువడె

5. వలపు గల పింగము

ఒక పింగ మొకకొండవాని కూతుమ జూచి వలచి యూ
కొండవానితోదన కోర్కుఁ దెలిపెను. అప్పుడా కొండవాడు

ఖగుల జడిపి యేమియును దోచక కొంతసేపటికి తెలివితెచ్చు కొని యా సింగముతో “అయ్యా నీవు నాకల్లుఁడవగుతకవ్వ వాకు గొప్పమణేమికద్దు, కాని యిందునకొక యిబ్బంది యున్నది. అది సీవు గడిపెదవేని విటక నాతుఁ గావలసినదేమి”! అనెను. అదివిని సింగము “నీమా యిబ్బంది”! అని యాడిగెను. అందుకా కొండవాడు “అయ్యా మణేమియు లేదు కాని, నాపిల్ల పుష్టి వంటిది. నీగోళ్లఁగోళలఁజూచి వడఁకుచన్నది, అని తీసివేయించు కొనెదవేని నీకోర్కుకి నా యద్దేమియును లేదు” అని వేడెను. అందుకా సింగమొప్పి తనగోళ్లఁ గోళలము వావిచేఁ దీసివేయించు కొనెను. పిమ్మితుఁ గొండవాడు పుష్టి సింగమును దుద్దుతో మొత్తి పాణఁదఱ్చిమెను.

గీత: తెలివితప్పివీచ్చి, వలపుకోమందిశు
వాఁడుమోవపోయి, కీర్తుఁఁఁఁందు
కొండవానికూతుఁ, గోరుపింగముతవ
గోళ్లకోఱూర్చ్చి, కొళ్ళఁఱదడి॥

46. అఁడుపంది, అఁడుసింగము

ఒక యూఁడుపంది యొక యూఁడు సింగమువద్దుకుఁఁయి “అమ్మా ఏంటివా-యేటికి రెండుసార్లు కనెదను. కాన్ను కాన్ను నకుఁ బది కూనటుఁ దక్కువ పెట్టను. నీకుఁబేసు గొప్పగాని, యేటి కొకసారియైనను గనతేవు - ఒకప్పుడు కంటివేని నొక కూనకు మించి పెట్టలేవు” అని యాసదింపుగాఁ బలికెను.

అవుడాసింగము నమ్మచు “ఓ పాదువంది నీ వన్నికూనలు పెట్టి వచ్చి టీకేనుఁగులను జంపి తినుకూనను గనుట నీతరమా? పోపో వీత్రితుకు నీవు చూచుకొమ్ము” అని గద్దించెను.

గీ॥ పెంచ్చిరుగ్గుఁడులువ . యొక్కురుమొత్తము
వలనఁజాచుఁగాని . విఱవఁగనఁరు
ఒక్కునుసింగ . మొదవించువనియాన
దించువందివాసి . వెంచుకొనెనె॥

47. రెండు కప్పలు

ఈక వేసవియుండు రెండు కప్పలు ఊటుకట్టుకొని, చెఱు
చు. మరుగులు, దిగుదుబావులు. కోసేట్లు, బ్లైటు, బిందులు
పెదకిపెదకి యొందును నీరుగానక తిరిగితిరిగి, తుద కొకనూతి
కదకు వచ్చి దాని గట్టుమీఁద నుండి, లోపల నీరుండుటఁజాచి
యొకదానితో నొకటి “ఓరి దీవిలో” మనముందివట్లు యిన శాగుం
డుమగాని, యిదియుఁగూడ నెండివచో మనము పైకిరాలేక చచ్చి
పోవఁపివచ్చును” అని యనుకొని యంకొక చోటికిఁతోయెను.

గీ॥ వెముడుచూచు , కొవితోందఱవడక
తెలివిగులువారు . తిరుగుచుండ్రు
ఉండవిల్లులేక . యుందియుఁగుపు
జట్టునూతనుఱక . నెట్టుకొనెనె॥

48. పిసినిగొట్టు

ఒకని కొకచోటు గొంత సొమ్ముదొరికెను; కాని వాఁదు దానిలో నొక దమ్మిడ్డియైనను ముట్టుకొనక యమగుకొని బ్రితు కుచుఁ దనసొమ్ము నొకచోటు బూతిపెట్టి హాటహాటకా చోటును జాచి ముచ్చుటపడుచుండును. అంతటు గొస్సుక్కొకిటుకు విం కొకఁడు తెలిసికొని యూసొమ్మును ద్రవ్యి యొత్తుకొనిపోయెను. అ మఱినాఁడా పిసినారి గొట్టెప్పుటివలె వచ్చి చూచుకొని యక్కడ సొమ్ములేవండున “అయ్యా నాసొమ్ము, నాసొమ్ము” అని యేడ్వసాగెను. అదివిని వాని పొరుగువాఁదువచ్చి “ఓయి యొందుకాలాగు మొత్త పెట్టెదవు. నీ సొమ్ముక్కడనే యున్నదను కొను గూడదా. మునువటివలె నా చోటుము జాతుకొసుచు ముచ్చుటపడరాదా? దానిలో నొకగప్పాయయిన వీపు తీయఁదలక్క కొనలేదు గడ. తినలేని యేడుపెందుకు” అని వాని పిసినితన మునుగూర్చి చీవాట్లు పెట్టెము.

గీత ఒరులకొవగుఁటోక : యున్నసొమ్ముమదిను
టోవివాఁదుతుదకు : మోవపోవు
తుదువలేకరబ్బు : గోల్పుయిసినారి
గొట్టువెత్తినోరుఁ : గొట్టుకొనఁడెఁ

49. టేఁకుచెట్లు, చిట్టివాక తుప్ప

ఒక టేఁకుచెట్లు విచ్చలవిడిఁ దనగొప్పుదాఁజెప్పుకొను చుండెను. అప్పుడు దానిని జాచి యొక చిట్టివాకతుప్ప టీపో

గొవుజెప్పుకొని విష్ణుపీంగుచున్నామా! నీ యొద్దు పొడవుఁజూచు
కొని బిధాయి కొట్టుచున్నావుకాని యొప్పటి కేమివచ్చునో తెరిసి
కొవుగదా రేపో మాపో నీ పాట్లు గొద్దలికెఱుక' అని తగినట్లు
మాటి చెప్పేవు.

గి॥ తవకుదావెపొగదు , కొనునట్టేవానికి
దెరివిగలుగువాడు , తెలియుఁజేయ
గుట్టుమాలిపొగదు , కొనుపేఁకునకునూటి
క్షిట్టీవాకుతుపు , చెప్పులేదె॥

50. ఎద్దు, మేక

ఇక సింగ మెద్దును వెనుదగులుచుండెను. అప్పుడాయొద్దు
తప్పించుకొనుటకు జైంతనున్న యొక కొండయొండలోనికి
వోయెను. అచ్చుటనున్న యొక బారకొమ్ముల మేకపోతా
యొద్దును లోనికి రాకుండ గదిమి యొగిరి పొడువఁచోయెను. దానిని
జాచి యొద్దు మేకా నీపోతు తనమును నీకేషుపించెదను; క్రాసి
యిప్పుదు పీటుకొదు" అని యింకొకచోటికి జాతిపోయెను.

గి॥ వంతకోడుత నొకగొవ్వు , వారుతవదు
చెంతకుఁజేరివఁణెటిఁబి , గ్రంతుసేయ
కొదమపింగంబునకు నెద్దు , బెదరిమేక
వట్టుఁగోరివదిమిట్టీ , ముట్టేవదడి.

51. పిల్లి, ఎలుకలు

ఒక యింటిలోని యొలుకలు తమ్ముడు బట్టితినుచువచ్చిన పిల్లికిం దొరుకుటోక మిద్దెపెకిటోయి ప్రిందికి దిగుకుండెను. అది తెలిసి యూపిల్లి కాశ్చ పాఱుణాచిపెట్టుకొని చచ్చినట్లు వాలకము పేచెను. ఆ ఉక్కుగునుగొని యొలుకలు మణి ప్రిందికి దిగేదు. అప్పు దాపిల్లి యఁకఁదన వాలకము చెల్లదనుకొని మణి యొకచోటికిఁ టోయెను.

గి॥ ఇమ్ముఱింగిపగఱి • వమ్ముకుండెదువాని
ప్రక్కమోషగాని • ఉక్కువదదు
తెలిపిగలిగినమిదై • దిగనియొల్కంకతు
చిల్లివాలకంబు • చెల్లినదియె.

52. గుర్రిడ్డిగంట దుప్పి

ఒక యడవిలో వాక దుప్పికలదు. దాని కాక కన్ను గుడ్డి. కనుక నది తన గుడ్డికంటేవైపైవరైన వచ్చి తన్నుడు గొట్టివేయుదురపి యొంచి ముప్పొటి ప్రీక్కుకా గుడ్డికన్నుఁ బెట్టుకొని మంచికన్ను డవి వైపైవనకుఁ దిర్చిప్పి మేయసాగెనుఁ కాని, కవికరమా దుప్పిని గడలిప్రక్కనుండియే వేఁటకాంద్రు తెప్ప యొక్క వచ్చి గుండుతోఁ గొట్టి చంపిరి.

గి॥ నేర్చుకోదఁదిరుగి • నేర్చినవఁడైవఁ
దనదుచావుదవ్వు • కొనఁగఁఁదు

కరిషై పు గృధ్రి ॥ కన్నిరుకొని మేయ
గదుసుదుప్రశ్ను ॥, గాచుకొనెనో ॥

53. కుండైలు, పిచ్చుక

ఒక పెద్దదేగ యొక చెవులపిల్లని దన్నుకొని పోవుచుండెను. అదిచూచి యొక పిచ్చుక “ఏమింత చేతఁగావివాడపే
దేగవాతఁ బదినావు. దీనిని దప్పించుకొనలేక పోతివా!” అని
యాసదించెను. అంతలో మతేయొక దేగ యాపిచ్చుకను గూడ
పుగరఁదన్నుకొనిపోయెను. అప్పుడా పిచ్చుక “అయ్యు నాపోత
రమే గదా నన్నింతచేసెను” అని యఱచుచుఁ జచ్చెను.

గి॥ చిక్కుకొనవాని ॥ నక్కుటికము మాని
వెక్కురించువారు ॥ చక్కుబదు
గొప్పదేగనోటి ॥ కుందేటి నెకనక్కు
మారుపిచ్చికపోగ ॥ రూడిపోదె॥

54. ఎం ద్రకాయలు

ఒకచోట రెండెంద్రకాయలు తల్లియును లిల్లియు నడువే
కొచ్చెను. అప్పుడాతల్లిపీత పెల్లతో “ఏమి వీకింత యాగదమా?
నేను నడచిన తెరువుననే సీవునున్నాడ నేలనడవవు?” అని
కసరెను. అందుకాపిల్ల “అమ్మా వెనుకు నడవఁటోక. ముందు
నకు నడచుతీరు సీవు నాతుఁ జూపించెదవేని నటులనే నడచెదను”

అని యనెను. అప్పుడా తల్లిపీత తానుచెప్పినచౌప్పునఁ దానే నడవణాలక పిగ్గువడెను.

గి॥ తవకుగలినట్టి + తప్పులేయొరువకు
గటుగఁజాచిచెనటీ , యఁగుచుందు
తల్లిపీత తవదు , పిల్లను నడవది
డిద్దుకొమ్ముటంచు , దిట్టలేదె॥

క్ర. దొంగ. పిల్లవాడు

ఈక దొంగ యొకచోటు గొంతపొమ్మ దొంగిలించు కొని యొకమాతిచెంతకు వచ్చి పొమ్మ లెక్కపెట్టుకొనుచుండెను. అమాతిగట్టువనేయున్న వండ్రోండేండ్ల యాదుగల పిల్లవాడొకఁ దా దొంగను జూచి గోలుపెట్టి యేడ్వసాగెను. వానిని జూచి యాదొంగ “అబ్బాయి యొందుకేద్దుచున్నావు!” అని యందిగెను. అందుకా చిన్నవాడు “అయ్యా నాతవయుంగరము దీవిలో బడిపోయెను. నాతండ్రీ నన్నుఁ గొట్టివేయును” అని వెక్కి వెక్కి మణిత లిగరగా నేడ్చెను. అప్పుడా దొంగ, యుంగరముకూడఁ దాను తీసికొనఁదలఁచి “పిల్లవాడాఁ యేమపు మూనుమ్మ. గరియలో పీయుంగరము సీకుఁదీసి యిచ్చెదను. వామూట సీగట్టుపై నుఁచెదను. చూచుచుందుమా!” అని సూతిఖోబ్బి చికి గుబ్బిషు మణికెము. తరువాత నాగదునుపేల్లవ్వాడు దొంగపూర్వి మూటు దశనెత్తిపై బెట్టుఁచి యొక పెద్దరాయి చేతఁబట్టుకొని సూతిపై దొంగిచూచి “టరీ దొంగవాడాఁ సీతీరు నేనెఱఁగు

దను. ఉంగరమున్నదేమో దానినిగూడ నెత్తుకొని పోవదలఁచి నాపు కాని, వట్టిది” అనిచెప్పి తనచేతిరాయి నాలోతు మాతిలో ముగ్గి తేలుచున్న దొంగ నెత్తునై నెత్తునై చి పాతిపోయెను. పిమ్మిత నాదొంగ సగముచచ్చి పైకెట్లులో వచ్చి “ఆహా! చేపి కొన్నది కుడువక తీరునా!” అని విలపించుచు భోయెను.

గీ॥ తానె ఉక్కరియనుతెగు , లూనియురుని
మొనపుచ్చగుగు ఇనువాడు , మొనపోవ
బొల్లియేదుపునేడ్చెదు , పిల్లవాని
యుంగరముఁదీసికొనఁటోవు , దొంగచెడఁడె॥

౯౬. వేలుపు, కణ్ణలుకొట్టువాడు

ఒకఁ డడవిలో నొక యేటియొద్దున నొకచెట్లు నఱకు చుండెను. అప్పుడు వాని చేతి గొడ్డలి విసరువాటున వాని చేయి దప్పి యేటిలోఁ ప్రదుళ్ళి లోఁతునీటఁ ఇదీశోయెను. అప్పుడు వాడే మియును జేయిశాలక గుండెకొట్టుకొని మొఱ్ఱుపెట్లసాగెను. అ యొద్దు వేలుపు వినివచ్చి వాని నూరకొమ్మివి యేటిలో ముఖిఁగి యొక బంగారు గొడ్డలికుసితెచ్చి “యాదిగో స్ట. గొడ్డలి” అని చేతికీఁటోయెను. కాని, వాడెది తనదికొదనెను. పిమ్మిత వేలు రెండవపోరి ముప్పుగి వాపియసుఁ గొడ్డలిఁదీనితెచ్చి పుచ్చకొమ్మ నెనుఁఁ ఆప్పుడు వాడు మిగుల వేదుకతో దానిపి బుచ్చకొనెను. అందేకు వానిపి వేలుపు మెచ్చి బంగారు గొడ్డలిఁగూడ వానికిచ్చ

పోయెను, పిమ్మిటవాడు మణింత వేదుకతో నింటికివచ్చి యరుగు పొరుగులతో జరిగినదంతయుఁ శెప్పెను. అదివిని యొకఁడు తానుగూడ వొకబంగరు గొడ్డలి తెచ్చుకొనుటకై యదవికిఁ తోయ మునుపటి చెట్టుయొద్ద సీటిలో దనయునుపగొడ్డలిఁ భాణ వెచుకొని గోలగోలమని యేడ్వోదోగెను. ఎప్పటివరె వేఱువచ్చి యొక బంగరు గొడ్డలి నీటిలోమునిఁగి తీసి “ఇదియే కాఁ తోయ నీగొడ్డలి” అని చూపించెను. అందుకు వాడు తొందడతో “ఓను. నాదేనాదే” అని పుచ్చుకొనఁతోయెను. అప్పుడు వేఱువావితో “టరీ కల్లుతోతా, నీకే గొడ్డలియును లేదుపో” అని యగ పడక పోయెను. పిమ్మిట వాడు “అయ్యా మొదలుఁతోగొట్టు కొంటిని గదా” అని వగచుచుఁ తోయెను.

గి॥ దధ్వరలవర్గి పెంపొండఁ, దలఁచుకల్లఁ
తోతుతప్పక మొదటికి, మోనపోవ
బొంకిబంగారుగొడ్డలిఁ, బొండఁగోరు
వ్యాటి చెడుగొట్టు మొదలుఁతో, గొట్టుకొనడె॥

57. కొయ్య దేవర

ఒకనియొద్ద వొకకొయ్య బొమ్మివేలుపుండెను. దానిని వాడు రేపు మాపులు తప్పు కొఱచుచుఁదనకెక్కు వ పొమ్మి కఱగఁజేయుమని వేదుచుండెను. కావి, యొన్నాళ్లకైనను దన కోర్కె లా వేఱు చెల్లిఁచకుండుటకు విసికి వాఁడా మొరటి దయ్యమును దుడ్డతో జిత్తుచిత్తుగఁ గొట్టెను, అప్పుడా బొమ్మి

కదుపులో మిగుల బంగారు కానులు దొరికెను. అదిచూచి వారు “టీ మొంది దయ్యమా నీకుఁ దగినట్లు చేసినప్పుడు కోరినదాని కండె నెక్కువ యిచ్చినావుగదా” అని నవ్వుచు సొమ్ముతీసి దాచుకొనెను.

గి॥ ఎంతటిమాయ కొన్నఁగు , సింతవినక
మొత్తబయినప్పులొంగును , మొందివారు
కారిచివేడిశవినకుండు , కొయ్యవేఱు
మొదఁబడినప్పు బంగారు , మొత్తమిదఁడె॥

౩౪. గాదిదె ముద్దు

ఒకఁదొక చిన్నకుక్కపిల్లనుఁబెంచెను. అది వానితొడపైని గూర్చుండి వానిమూతీ నాకుచు వానికి ముద్దు చూపుచుండును. అదిచూచి వానివాకీలి చెంత తిరుగులాడు నొక గాదిదె తనలోఁ దాను “టిహో వీఁడికుక్కపిల్లకింత ముద్దుచూపున్నాడు. నన్నెల ముద్దు చేయడు, నేనుఁగూడ దీవివలె వాన్నిషై తెగుఁ బ్రాకి తోకనాదించుచు మూతినాకి ముద్దు చూపెదను” అని యొంచి తోకమట్టనెత్తి కూయసాగి వాని యొద్దకు పరుగిది ముందుకాట్లు వానిషై బెట్టి ముద్దు గునువఁఁయెను. అప్పుడు వాఁడేమియును దోఁచక యొద్దనున్న వారిచే దానిని బదమోదిం చెను. పిమ్ముట గాదిదె “అయ్యా దెబ్బయ్యోని తెచ్చుకొంటిని గదా” అని యార్చుచుటోయెను.

గి॥ తనకుదగని సాటిఁ + దలపోసిచెల్లని
చనువుచూవఁబోవు + చెనఁటిచెదును
కుక్కాపిల్లసాటిఁ + గోరుచుగాడిదె
ముద్దుగునియఁబోయు + మొ త్తఁబది॥

59, మేకపిల్ల, తోదేలు

ఒక మేకపిల్ల యింటికొప్పుపైకెక్కి క్రిందనున్న యొక
తోదేలునుణాచి నోటికివచ్చినటు తిట్టుచుండెను. అప్పుడు తో
దేలు దానితో “ఛారా నోటికి వచ్చినట్లు యఱచుచున్నావు. ఏది
కాదీతప్ప సీవున్న చోటు వివ్చింతచేవెను” అని పరిశ్రమాయొను.

గి॥ అంతిహావికెణ్ణు + వగు పార్చపగల్లివ
దిమ్మువత్తియొరులఁ + దిట్టుచుందు
ఇంటికొప్పుమీద + కెక్కుతోదేటిపై
మేకపిల్లమిట్టి + మిట్టిపదది॥

60. మిదుత, చీమ

ఒకమిదుత వేసవియందుఁ బాటువడక హాయిగఁ బాటల
నాటలఁ టోర్చుపుచ్చి పిమ్ముటఁ జలిసాగినతోడనే గడగడ వడఁ
కుచుఁ దిందికై నఱుచోట్లుచూచి యేమియుఁగానకయొక చీమల
పుట్టుకడకువచ్చి తనకు మేతకై యొకగింణ యిందని చీమలను
వేడెను. అప్పుదొకచీమ “అయ్య కూడుకూరిఁ యిప్పటికీ
దాచుకొనక వేసవినంతయు నాటపాటలఁగడపినావు. కనుక

నిప్పుడు నీకుఁ గూడు పుట్టినేరదు. నీపని పస్తే” అని పుట్టిలోనికిఁ దోయెను.

గీ॥ మీదుతలవుమాని । మిగుల సోమరియయ
తిరుగునట్టివాడు । తిన్నటిడడు
కూడుకూర్చు తయీని । గూర్చుకొడుచుఁగూ
పాడుమిదుత చరిని । బస్తుపదదె॥

61. నక్క, కోడి

ఒక కోడి యొకపొడవు చెట్టుపైనుండి ఉనెను. అకూత విని యొకనక్క యాచెట్టువగగరకువచ్చి తలయై త్రి కోడికోలన్న విన్నెన్నాళ్ళకుఁ జూచితిని. నీకూతవిని యెన్నియో పనుల మాను కొని నీతో నేప్పము కట్టుకొని పోదమని వచ్చితిని. వింటివా వింత. ఇప్పుడు నక్కలు, కుక్కలు, కోళు మొదలగునవి యెన్నియు నొకదానితో నొకటి చెలిమిగా నుండుటకై కట్టుధాటు చేసికొన్నవి. కాఁచట్టియే నీ నేప్పముఁగోరి వచ్చినాను. ఛామ మూన్నాళ్ళ ముచ్చుటగడా యూఱ్రితుకు. ఇందులో మనలో మనకు జగదములేల. కిర్పిందికిదిగుమా నాయనా విన్నొకమాయి ముద్దుపెట్టుకొని పోయొదను” అని పిలిచెను, “మంచిది” అప్పి యాకోడి యూకొట్టుచు మొదవంచి యింకొక వైపు వరికించుచుండెను. అప్పుడు నక్క “ఏమా చూచువ్వావు” అని యడిగెను. అందుకాకోడి “మఱేమియుఁగాదు కాని మనవేఁటకుక్క నేప్పములు చూచితివా సీకొఱకు కాబోఁలు నెంభ భొందఱగా వచ్చు

చున్నవో” అని యనెను, అది ఏది నక్క “షిహో సేవికఁ బాణిపోవలెను. ఆ కట్టబాటు వేటకుక్కలకుఁ దెలినెనో తేదో” అని దఱ్చన పాణిపోయెను.

గి॥ తగవులొరులకొఱకుఁ + దా, జెవ్యుచుందును
గాని మోసగఁడు తానుగవఁడు
తవదు చెలిమిచేయు + మని కోడికోవక్క
మదివి వేటకుక్క + కడలిపోదె॥

62. గడ్డిమేట్టిపై నున్న కుక్క

ఒక కుక్క గడ్డిమేట్టిపై + బిథుకొనెను. గడ్డి మేయుటకై యొక యొద్దక్కదికి పచ్చెను. అప్పుడాడుక్క యొద్దును గడ్డిమేయ ఏక కణవఁటోయెను. అందుకాయొద్దు నొచ్చుకొని “ఎంత యోర్వు లేవిదానవు. ఇనలేని మొత్త సీకెందుకు” అని యింకొకవోటికిఁ టోయెను.

గి॥ కవకుఁ బావికిరావి + దావినైనఁజెనటి
యొరుఱదీయుజాచి + యోర్వులేదు
ఎద్దుగడ్డిమేటి + యొద్దుకురాగవి
కనరికవరి కుక్క + కణవఁటోదె॥

63. గువ్య, దేగ, టోయ

ఒక గువ్య నొకదేగ తన్నకొనిపోవుచుండెను. అప్పుడా గువ్యదేగతో “అయ్యయో తల్లికొక్కఁడను. నన్న జంపకు”

అని మొత్తమెట్టుకొనుచుండెను. కొని, దేగ వినకుండెను. అంతట బోయఁడొకఁడా దేగనుచూచి కోలతో నేలను గూత్చెను. పిమ్మట గువ్వ పాతిపోయెను.

గి॥ తనకుగ్రిందివానిఁ, దాగొత్తఁబోయినఁ
దనకుమీరివాడు, తన్న గొట్టు
గువ్వనాడిసితన్న, కొనిపోవదేగను
బోయఁడొకఁడచంపి, పోయెగాదె॥

64. చీమ, గువ్వ

ఈక చీమ యేటఁబఁకి కొట్టుకొనిపోవుచుండెను. అమీద నెగిరి పోవుచున్న యొక గువ్వ యూ చీమను గవికరించి ముక్కునఁ గఱచి యెత్తి యొడ్డునఁ బకపేసి యూచెంతనేయున్న యొక చెట్టుపై వాలెను, ఆ చెట్టు దిగువ నొకబోయ పొంచి యూ గువ్వ మెడకురిఁ దగిలిఁచఁబోవుచుండెను. అది చూచి యూ చీమ దబ్బనవచ్చి వానితోఁ దొడలోఁ జిఱుక్కునఁ గుట్టుపైను. అప్పుడు వాడురికొయ్యును విదిచి గోకుకొనుచుండెను, అంతట గువ్వ యూ చప్పుడు తెలిసికొని యెగిరిపోయెను.

గి॥ తానొరువిగావవొరుడును, దన్నుగాచుఁ
గావగవికరమెల్లెడ, మావపలయు
సీటోమండి తనుఁ గాచు, మేటగువ్వ
వలముదసీకచీముఁ కా, పాదలేదె॥

65, దేగ, కాకి

ఒక దేగ యొకగొత్తెపిల్లను దన్నకొనిపోయెను. అది యొక కాకి చూచి యా దేగవలె తాను గూడ చేయ వేదుకపడి యొక పొత్తెలును గోళ్ళతో నెత్తుతోయెను. అప్పుడు దాని కాగ్గు పొత్తెలు బొచ్చులో జిక్కుకొనెను, గనుక బై తెగరలేక షెక్కులు విదల్చుకొనుచుండెను. అదిచూచి యా గొత్తెలకొపరి యాకాకిని తట్టి తనపిల్లల కాటకోఱ కప్పగించెను.

గోవువానిపాటిఁ, గోరి కొంచెమువారు
చేతకానివని, జేయణెదుము
పెద్దఁేగ గొత్తె, పిల్లనెత్తిన వది
చేయఁపోవకాకి, చిక్కువదదో

66. పెంపుధు చిల్క

ఒకఁదొక చిల్కను బొచెను, అది వానివలన మిగులు గూర్చితోఁ, జూడఁఱదియును గూటినుండి తప్పకొని యెన్నుఁడు పైకిపోవదునాయని చూచు చెల్లో యొకనాదు పెంచినవని కవ్వుళంగి గూటినుండి తప్పించుకొని యడవికిఁ బాణిపోయెను గాని దాఫివింత తీరుమాటల కలవాటుపుడని యడవిపిట్టలు దాఫివి దమలోనికి శేరనీకుండెను. కనుక నది యొంటిగఁ దిరుగుచు గారివానలకుఁ బ్రాలై యాకలిదప్పికలకు లోనై “నన్నుఁ ఔంచు వాని పార్చున హాయిగనుంచక కోరి ముఖుతెచ్చుకొంటినిగదా” యుని మిలపించెను.

గీ॥ తన్ను గాచువాని । దాపునువిదనాడి
తిరుగబోవువాడు । తిన్ను బిడుడు
తన్ను తెంచువాని । దప్పి ప్రంచుకోని చిల్కు
పెకిటోయి యిదుము । పాతఁటిదదె॥

67. కాపువాడు, వాని కొదుకులు

ఒక మునపిక్కాప్పువాడు చచ్చిపోవునపుడు తనకొడుకులను తేరిపిలిచి “అన్నలారా మనతోటలోఁ గొంతసామ్మణి మీకై వాచినాను. మీరు తోటను గలయ్యఁ ద్వివ్యదరేని మీకది య్యెన్న టీకైన దొరుకకమానదు” అని చెప్పేను. పిమ్మట వానికొడుకులు తండ్రి మాట చొప్పున నానాఁడుందోటనంతయుఁ గలయు కృప్యాచు వచ్చిరి. అందువలనఁ దోట బాగుపడి యేటేట మిగులు ఓండుచ్చువచ్చేను. ఆది చూచి తమ తండ్రి తమక్క సామ్మణిచ్చటను దాట లేదనియుఁ దాము పాటుపడి తోటనంతయు మన్న బాగుచేసికొనుటచే నింతరాబడి కలిగెననియును గాఁపు కొడుకులు తెలిసికొని మణింత పాటుపడి బాగుపడిరి.

గీ॥ పాట్టవద్దినట్టి వారికిఁ , కేటలేదు
 పొమ్మవారికిఁగయగు నె , చోఁటనైవఁ
 తండ్రిఁపూటయవిని కోఁటఁ , దృవ్యుత్వివ్య
 కొరుతులందఱుకోఁరికఁ , బదయలేదె॥

38. మునివాడు, కొడుకులా

ఒక మనవి తేడురు కొదుకులుండిరి. వారొకరితి

వొక రెల్లపుడు జగదము లాడుచువచ్చిరి. అది చూచి యూ మునలితండ్రి వారినందణి జేరఁబిలిచి యొక్కొక్కని చేతొక్కొక్క వంటకట్టిపెచ్చి విఱుచుచునెను. అప్పుడు వారండణ వని చేతనున్న కట్టిపొందు చులకగా ముక్కలు చేనెను. పిమ్మటు వారి తండ్రి యూవిఱువఁబిన కఱ్ఱులనే మొపుకట్టి యొక్కొక్క విఱువునని చెప్పెను. కాని, యొక్కదైనను మొపును వంపఁణాలకపోయెను. అంతట తండ్రి వారితో “సాయనలారా, చూచితిరా విడిగనున్నకఱ్ఱు విఱువఁబిదెను. కాని కఱ్ఱులన్నియుఁ గలసి యున్నప్పుడొకరైన విఱువఁగలిగి వారా! కాఁబిట్టి ప్పులో మారు పోరుపెట్టుకొని విఱువదునప్పుడు విడికఱ్ఱులవరె మీరు చేటుఁగాంతురు. మీరందఱును గలిసి పొత్తుగానున్నయెడ మీకె వ్యారును గీరుగులుగఁజేయనేరరు” అని చెప్పి యొప్పిఁచెను.

గీ॥ కూడికట్టుకటు + కొని యుండువారల
కెందునైవఁగీరు + చెందఁటోదు
ఒంటవిఱువఁబిదివ + నంటకట్టియకట
పెనపియున్నయపుడు + విఱువఁబిదినె॥

ట్రి. ఏదుపంది, పాములు

ఒక యేదుపంది యుండుజోటులేక పాముల బోరియ యొద్దకు పోయి యూహాములను దనకు చోటిమ్మివి వేషుకొనెను. అందుకాపాములు వల్లటేయని దానిని దమయింటనుండ విచ్చెను. పిమ్మట యేదుపంది శనమట్టు విప్పి చెలరేగి తిరుగఁజొచ్చెను.

అప్పుడు పాములభ్యాయు “ఎమిది నీవలన మాకుఁ కాలా యిబ్బంది కలుగుచున్నది” అని యేదువందితో వనెను. అదివిని యూ పంది “సరిసరి యెవరికిబ్బంది. నేను హాయిగానే యున్నాను. ఇబ్బంది గలవారిక్కడ నేల యుందుర్చి” అని గదిమెను.

గీ॥ కొర్త తనే న్నకాని , గుట్టెఱింగక వమ్ము
యిరవు విచ్చువారు , చెఱపుగొంద్రు
ఎడువందితోక , నెవసి పాములు తమ
యిల్లానిచ్చివిదవ , నిదుము గొనవై॥

70. అంకాపరి. పులి

ఒకఁదావులను బీటువై మేఘచు నవ్వులాటకై పులిపురి యని యఱచుచుండువాడు. అదివిని చెండనున్నవారు పరు గిడుచు వచ్చువారు. అదిచూచి వాడు “లేదు నవ్వులాటకై యిట్లాంటేని” అని చెప్పుచువచ్చేను. ఇట్లు కొన్నాళ్ళు జరుగుగా వొకనాడు విక్కముగా బులియేవచ్చేను. అప్పుడు వాడు మునపటివలే బులిపులి యని కూయసాగెను. చుట్టుప్రెక్కట నున్నవారలెప్పటి యఱపేగదా యని యూరకుండిరి. అంతట వాసిని బులి యైత్తుకొనిపోయెను.

గీ॥ నవ్వులాటకముచు , నలుగురితోఁగల్ల
చెప్పునట్టేవాడు + మువ్వుటోందుఁ
పొంములోఁవఁబెద్ద , పురిదిగే వమిటోంకు
లాదుకాఁపు తుదకు , కీడు గనఁడై॥

71. చెవులపిల్లి, తాఁబేలు

ఒక కుందేలొక తాఁబేలతో “ఓయి కదలలేవు. మొదల లేవు. నాతోఁ బిరుగె త్తుగలవా అ కనుపదుచున్న చెరువునీను ముందెవరు త్రాగిదరో పందెము వేసికొందమా” అని యొగతా ఇగఁ పరిమెను. అందుకాతాఁబేలు చిన్నబోయి “నీతో బిరుగెత్తు గలనా! ఇని చూచెదము” అని చెర్యుకదకు గుసగుసలాదుచుఁ ప్రాకసాగెను. ఆప్పుడా చెవులపిల్లి “ఇదెంతవచి యొక్కుడాఁ బునఁ జేరెదను. దీవివరెనే ప్రాక వక్కులైదు గదా. కొంచెము హాయిగఁ బిందుకొని పిమ్మట దీని నోడించెదను. ఇహాహా యదెట్లు ప్రాకులాదుచున్నదో” అని నవ్వుకొనుచుఁ జెంతనున్న యొకపొదలోఁ బదుకొనెను. పిమ్మటఁ గొంతసేపటి కా తాఁబేలు చెర్యుకదకు చేరి వెన్నుఁ దిరిగి చూచి కుందేలు రాకుదుటకుఁ హాంగుచు నీటిలోఁ జ్ఞాణించడెను. మఱ్ఱికొంత తదవునకుఁ టొదలోఁగూర్కు పెట్టుచున్న కుందేలు మేల్కుని కన్నులుమిలిమి కొముచుఁ జ్ఞాగుచెంగున దాటి చెరువుదాఁపునకు వచ్చెను. ఆప్పు డదివణకే చెర్యాపీటిలోఁ జ్ఞాచ్ఛినతాఁబేలు కుందేటిపిఁఁజూచి “టహో పదుకొన్నావా! పందెము మాట మఱచినట్లున్నది. ఇంక వెన్నటికిని నావంటి చేతకానివాని నెకనక్కెమాడకు” మని సిగ్గు పదునట్లు చెప్పెను.

గీ॥ చేయరేకపోదు – నాయనిషాగున్

సేయవఁదువచివి , జేయరేదు

చెవులపిల్ల తదవు , సేసి తాఁబేటితో
ఒన్నిదంబువేసి , తిన్న ఉడినె॥

72. అంగూరుతోఁట, లేది

కొందతోక లేదిని వేటాడజ్ఞాచ్చిరి. అది నయవైపులఁ
శరుగిదుచుఁ దుదకొక దాకతోఁటలో దాగుఁఁనెను. పిమ్ముతు
వారు దానికొఱకంతట వెదకుచుఁ గానక పోయినరనుకొవి ..యూ
అంగూరుతోఁటప్రక్క తోర్చివనే ప్రోవుచుండిరి.అంతట లేది జంకు
తీరి మెల్లమెల్లగా దాకయాకులను నములస్తాగెను. ఆ సదిఁగని
పెట్టి యూ వేటకాంచుఁ లేది యక్కడనువ్వుదవి యొంచి గుండు
తోఁ గొట్టిరి. ఆ దెబ్బతిని యూలేది “అయ్యో వన్న దాఁచిన
అంగూరునే మేయుటచేతఁగదా నాకింతమూడెను.” అని యేడ్చుచుఁ
జచ్చెను.

గి॥ తన్నగాపాదు వావికిఁ , రగిలి కీడు
సేయువాడు తనంత నె , చేటుఁఁందుఁ
దన్నుఖ్యితికించిగాచివ , దాకయనక
సేయసాగినలేది చా , సేయఁఁదదె॥

73. తాగుఁబోతు

ఇకఁడు త్రాగుఁబోతయి యొడలెఱుఁగక తిరుగుచుండెను.
వానియాలు వానికెంత మంచిగా చెప్పినను వాడు వినకుండెను.
ఖధియేఖుకనఁడు వాడు తాఁగి క్రిందఁబడి పొర్కుటఁజూచి వానిని

గాటియైద్దకు, గౌనిపోయి గోత్తిలో దిగ ఏదిచి యొద్దుననే కూర్చుండెను. ఏమ్ముట వాడు కొంతనేవటికి గొంతెందిపోవు చున్నదఱి యుడచెను. అప్పుడామె “యేమికావరె” నని యడిగెను. అదివిని వాడు “మఱేమియు నక్కాఱెదు. కాని భిడ్డెశు కర్లి చెవుదవా” అవివేదెను అందుకు నవ్వియామె “గోత్తఁబెట్టెయైన విన్నుఁ గుదుర్చలేక పోతినిగదా” యని వానినింటికిఁ దోహ్నాని పోయెను.

గీ॥ తగవియలవాటువదిహాట్లు , మిగిలినట్టు
వాపిషురలింవ సెవ్వారి , వతశగాదు
గోత్తిలో , బెట్టుయైనవు , నాతిషుగని
త్రాగుభోతుదవమునకు , భాగుగవెనో

74. గొడ్డలివంతు

ఇద్దణొక యడవిలో నడచుచుండిరి. వారిలో నొకఁడా దారిలో నొకగొడ్డలినిజూచి “ఇదిగో నొకొక గొడ్డలి దొరికెను” అనెను. తక్కినవాడు వానితో “మనకొక గొడ్డలి దొత్తికెననుము” అని తనకు వంతిష్టునెను. అందుకు రెండవ వాడొప్పుకొనక జగడమాడుచుండెను. ఇట్లుండగఁగా గొడ్డలి వాడు “ఎవడది వా గొడ్డలి సెత్తికొని పోవుచున్నాడు!” అని కేకలువేయుచు వచ్చుచుండెను. అప్పుకు గొడ్డలినంకిఁచు కొన్నవాడు రెండవ వానితో “ఓరీ మన్నావైకెవఁదో పోట్లాటకు వచ్చుచున్నాడు. ఈ గొడ్డలి వాడు కాఁథోలు” అని యూ గొడ్డలిని గ్రిందణుడ

వేనెను. అదివిని రెండవవారు “నీతో బోట్లాటకు వచ్చుచున్నారు గాని నాతోగాదుఁ గొడ్డలి పీకుగదా దొణికెను” అనెను. అంతట గొడ్డలివారు యిద్దరకును షెరియొక చెంప పెట్టుపెట్టి గొడ్డలిని దీసికొని పోయెను. అప్పుడు వారిద్దఱు నొకనితో నొకరు “అయ్యా సన్నసన్నగా గొడ్డలిని వంతువంచి పెట్టుకొనక జగద మాడి దెబ్బలవంతు తెచ్చుకొంటేమి గదా” అని వగచుచుటోయిరి.

గీ॥ మంచిచెద్దలొక్కు , మాధ్యమ ఇరికాండు॥
వంతువంచుకొనక , టాగుపడరు
దారిపడచుణట్లు , దారులు గొడ్డలి
కొఱకుపోరిచెంప , పెట్టుతినరె॥

75. తెప్పవారు

చేపలు పట్టువాడొకఁడు నీళ్ళరేవున కెగువఁజేపలు పట్టుట్లకై సీరరికట్టి కలంచుచుండిను. క్రిందిరేవున నున్నవారండ తొత చెప్పినను మానక “నాకు దోచినట్లు నేఁజేనెదను. నేఁజేఁ పలు పట్టకుండ నద్దుటకు మీరెవ్వురిఁ”ని కసరెను.

గీ॥ తవకుమేలుకలగు , నని వయువారికిఁ
జెతుపుసేయుచుండుఁ , జెవఁటివారు
మీను దొఱకునంచు , మీఁదిరేవువపీరు
తెప్పవాడు కలియుఁ , చెట్టేపోఁడె॥

76. కోదిపెట్ట, పాముగ్రుడ్లు

ఒకళోదిపెట్ట కొన్ని పాముగ్రుడ్లను బొదిగి పిల్లలు
చేసెను. అపిల్లలూ కోదినే కఱచి చంపెను.

గీ బాగుచేసినట్టి , వానిపేంచక
చెద్దవారువానిఁ , జెఱచుచుంద్రు
కోదిపొదుగుఁఁము , గుద్దులు పిల్లలై
పెంపుమఱచి దానిఁ , ఇంపిపోవె॥

77. ఒట్టు

ఇద్దఱు కుళ్లవాంగ్రోక కజ్జిమువాని దుకాణమునకుఁ లోయ
బేరము చేయుచున్నట్లు మాట్లాడుచుండిరి. వారిలో నొకఁడు
రెండవవాని చేతికి సన్నసన్నగా నొక యప్పము విచ్చెను, వాడు
తన కచ్చలో దానిని దాచెను. అంతట నాయంగది వాడు తన
యప్పములు లెక్కపెట్టుకొని యొకటే గావక యా పిల్లల
వైపుతిరిగి “యేదీ నాయప్పము దొంగలించినారా” అని కను
లెఱ్ఱ చేసెను. అప్పుడు యప్పము దీసినవాడు తనయొద్ద
నప్పము లేదనియు రెండవవాడు తానాయప్పము దిన లేద
నియు నొట్టుపెట్టుకొచిరి. ఆ మాటలు విని యంగదివాడు
“మీయొట్లు ఛెల్లనేరవు, మీ మాటలే మీరు దొంగలని చెప్ప
చున్నావి.” అని వారిబట్టలు తడిమితనయప్పమును లాగుకొనెను.

గీ॥ మొససియానులుపైఁబెట్టు , కొనెడివారి
కల్ల లిసుమంతమైనను , జెల్లఁటోవు

ఒదిగియవ్వము దొంగిలి + యొట్టువేసి
కొన్నబడుతలదబ్బుల + తెన్నటదెనె॥

78. దారికడ్డలాయ

ఒకచో నీళ్ళరేవునకుఁటోవు దారికడ్డముగ నొకరాయ
యుండెను. అది కాళ్ళుకుదగిలి రేవునకుఁ టోవుఁచరంచఱును బడు
చువచ్చిరి. ఒకడు దానిని బెఱ్చికి యూ దారిలోనుండి తొలగించి
పాఱవేనెను. పిమ్మట వానినందఱును మెచ్చిరి.

గీ॥ దారికడ్డమైవ + దావినేర్పరి
మిగులఁదోలఁగఁదోరిపి +, పొగడఁబడును
వీళ్ళరేవుచెంతఁ గాళ్ళ +, కడ్డగురాయ
బెఱ్చికివైచువఁదు +, పెంపుఁగనుఁదె॥

79. మున్నీరు త్రాగుట

ఒక చదువుకొన్నవఁదు తప్పుఁద్రాగి యొచయ మఱచి
“నేఁద్రాగినంత నెవరైనఁ దార్చిగఁగలాఁ?” డుని యఱచు చుం
డెను. అప్పుడోకఁదు వచ్చి “అయ్యా యా యూరిలో నందఱ
కన్నను మీరు గొప్పవొరై యుండిచుఁ చేండుట్టిఁ మాటలాడు
చున్నారు. ఎంత తార్చిగఁగలయ్యి?” అని యఱగెను. త మాటకొ
త్రాగుఁటోతు పెద్ద “కచల్చినై నోఁగ్రూక్కులో” ద్రాగెదను.
పీరియెదుటఁ బుదెము వేనెవహా? తిర్చిగఁజెప్పా. సన్నెఱుఁగవా?”
అని యందరియెదుటను దాను మఱనాఁదు సముద్రమును త్రాగు

టకుఁ బండమొప్పుకొనెను. మఱునాదందఱును వింతశాచుటకై మూకమూకలుగ మున్నీటి దగ్గరకుఁటోయిరి. అప్పుడా చదువు కొన్నపాఁదేమియుఁ దోచక తన నెచ్చలికాని యొద్దకుఁటోయి “టిరి యేశి వేయుదుముఁ నేనేమన్నానో నాకుఁ దెలియదు. ఇప్పుడు నేను కడలిని ధాగవలెనఁట, ఆట్లు చేయకుండినచో జరి గిన మాటచొప్పున నా యిల్లు పుచ్చుకొనెదరఁట. నాకేమిదారి” అని మొఱ్ల పెట్టిను. అందుకానే స్తకాఁడు “జడియకు. కడలి చెంత్చకుఁటోవుదమూరా. ఏటిసీను కలియని యచ్చకడిలి నీరిచ్చినచో మున్నీటి నంతయుఁ ప్రాగెదనముము. కడలినీరంతయుఁ ప్రాగు టకుఁ గదా పండము వేపితిచి” అని యొత్తుచెప్పి వారి నందఱ యొదుటకుఁ దిసికొనిటోయి తాను జెప్పినట్లనిపించెను. అప్పుడంద ఱును మణేమియు నన లేక నవ్వుకొనుచుఁ టోయిరి.

గీ॥ ఒడలెఱుఁగక తార్చిగిన + వెదగు తవకు
చేతికానట్టి వసులను + జేయటోవు
తమ్ముదాఁదెలియకయున్న + తార్చిగుటోకు
తగిలి మున్నీటి నెంతయుఁ + ధాగఁటోదో॥

80. రౌతై గంవ.

ఒకఁదూరికిఁ ప్రటోవనెట్లుకొని యిరువురు కూలివాండ్రిను తిలిచి “యాఁంగారు పెట్టె నొకఁడును, ఈ రౌతైగంవ నొక రును మోపికొవిరండు” అని చెప్పెను బంగారు పెట్టె మోయు టకై వేడుకవడి దబ్బున నొకకూలివాడు దానినెత్తుకొనెను. రెం

ధవవాఁదు కిటుకు తెలిసికొవి రొటై గంపను దానెత్తుకొనెనుఁ
విమ్మట నానాటికి రొటైగంప తఱుగుచు వచ్చి దానిమోయువానికి
మిగుల జూలకన యయ్యెను.

గి॥ ఉర్చిమీదు తెలిసి , యుండెదువానికి॥
గలుగుచిక్కు తుదకు , గెలగఁఁడోదు
రొటైగంపమోయు , వట్టివాచికిసది
యరుగనరుగజూలక , వయ్యెగాదె॥

81. పొదుము డబ్బి - ముక్కద్దము

ఒక ముసలివాఁదు చదివిచదివి పొదుముపట్లపట్టి డబ్బిపై
ముక్కద్దముంచి పీయ్యకొనుచుండెను. అంతటఁ పొదుము డబ్బి
ముక్కద్దముతో “చాలుణొలు-దిగుదిగు-వానికిఁ దెలియదుగాని
సీ వెఱుగవా! నాకంటె సీ గొప్పయేమి! ఇదిగో చూదు నావని
వచ్చివప్పుడు నిన్నేలాగూడలాగినాఁదో - నేనేతేకున్నచో వావికి
దెలివియెక్కది!” అని గద్దించెచు. అదివిని ముక్కద్దము “కూ
యకు కూయకు నేనేతేకున్నచో వాఁదు చూచుతెట్టుకి వనితేక
విన్నులవాటు చేసికొన్నాఁదు సీ కంపునకు సీ సొంపునకుఁదోదు
పీకుఁ బెద్దమాట లేలి!” అని బిదులు చెప్పేను.

గి॥ నేనెగొప్పనాకు , నేనెగొప్పయటంటఁ
దపిలిపోరుచుందుర్చి , తగవివాందుర్చి
మొనసిపొదుముదబ్బి , యును గంటిణోదును
వట్టిఱగదమాడ , నెట్లుకొనవె॥

82. మేక పెంచిన గొత్తెపిల్ల

ఒక సక్క మేకలమండకుటోయి చుట్టు తిరుగుణ్ణో చెప్పును. మేకపోతులు కాష్కానియుందుటచే దానికి పీలుకాలేదు. ఆప్యుదది యామందలో నెగురుచున్న యొక గొత్తెపిల్లను జూచి “ఎంతశెలివిమాలినచానపు - నీ తల్లినివిదిచి యక్కడెందు కున్నావు - నీ తల్లియొద్దకు నిన్ను దిగపెట్టెదను రా” అనిపిలిచెను. ఆమాటకాగొత్తెపిల్ల “కొంటెనక్క నీనెనరు నాకెఱుక, అయిన నదిగితివి కనుకఁ జెప్పెదవిను. నన్నుఁగన్న దెవతెయై నను నన్నుఁటెంచిన మేకయే నాకు నిక్కమగు తల్లికద” అని తెలియిఱుతేచెను.

గీ॥ మంచిశాశుతస్ముఁ, బెంచినతల్లిన
గన్నతల్లికస్ము, గదనసేయు
గొత్తెపిల్లతస్ము, గొనిపెంచుమేకను
గన్నకల్లికస్ము, నెస్సులేదె॥

83. జబ్బపడినగద్ద

ఒకగద్ద దానిచిన్న తనమునఁ దప్పులఁ జేసిచేసి తుదకు ముఖలితనమానందు ఏసుల జబ్బపోఁ దీసికొనుచుఁ దనకన్న మగ గద్దనుచిలిచి “అన్న చూచుచున్నావగద - నాజబ్బ హూతహూతకుఁ బెరుగుచుండఁ నాచిన్నవారు నేనునడచిన తప్ప నడత వాకింతచేనెను. ఈ దాపునసేయున్న వేల్చుగుదియొద్దకుఁ

బోయి నా తప్పులను మల్నిఁచి నాజబ్బుగుదిర్చి నన్నుఁ గాపాడుమని నామనవిగా వేడుకొని రమ్ము" అని చెప్పిపంపిఁచెను. తండ్రి చెప్పినతీరునఁ జిస్కుగద్ద గుడికిఁబోయి వేబ్బుతో మనవి చేసెను. అందుకు వేల్పు "ఓరీ చేసికొస్కుది కుదువక తీరధని నీతల్కితోఁ జెప్పుపోఁ" అని నెలవిచ్చెను.

గీ॥ కెలిసియును దప్పుదారిని , దిరిగిమువ్యుఁ
బొందువానిని గావంగుఁ , బోవరెవరు
తప్పువర్తతలజబ్బునుఁ , దగుటగద్ద
కావుమనివేడ వేయపు , కావజెనెనో॥

34. చెట్లు, చెట్లు నఱకువారు

ఒకఁ దడవికి, బోయి తనగొడ్డలికొక కామనిమ్ముని చెట్లును వేడెను. "ఇదెంతపని" యని యని వానికొక చేవకొయ్య విచ్చెను. దావిని వారు తనగొడ్డలికమర్చి యా చెట్లునే వడుకఁ జొచ్చెను. అదిచూచి యాచెట్లవ్వియు "అయ్యా మన వేయపెట్టి మనకన్నే పొదుచుచున్నాడు" అపి వగవసాగెను.

గీ॥ వగతుడైనవానిఁ , బరికింపరేక మేల్క
సేయున్నట్టివారు , చేటు(గొందు)
గుట్టుతెలియలేక , గొడ్డలి కొఱకున్న
వట్టువిచ్చుచెట్లు , పాట్లు పదవె॥

85. వేయపు, ఓంతె

ఒక లొట్టిపిట్ట వేచ్చాతో “ఇంత పెద్దదావిగా నన్ను, బుట్టించినావు కొని నాకంతోఁ బదించలు చిన్నదైన చిట్టపులికిఁ గూడ నేవెతువవలసి వచ్చేను. గోళ్లు, కోతులు లేనందునుగడా నాకింతస్తాపైను. కొఱట్టి నన్ను మన్నించి పులికవరె గోళ్లు కోతులు నెనుముపలె “గొమ్ములనుగూడ నాకీరాదా” అని వేడెను. అది విని వేయు “ఓలొట్టియా! ఉన్నాడానితోదవియక యన్నిటికంతె నెక్కు-వగా నుండఁగోరితివి కనుక నీకిఁతటినుండి చెవులకూడ మొందియగును” అని సెల పిచ్చేను.

గీత పొందఁజాలాలికోర్కెను + పొందఁగోరు
సెట్టేవాడుండుసధిచెడ + గోళ్లుకొనును
గోళ్లుగోతుగొమ్ములుం + గోణయొంతె
చెవులరెంటుషడా మొండి + చేసికావడె॥

86. ఎద్దు, దూడ

ఒకదూడ దున్నుకొనుచున్న యొద్దునుజూచి చెంగుచెంగున. దాటుచు “చీచీ యా కూలిబ్రతుకు బ్రతుకుటకన్న ఊవుమేలు. చూదు నా మెదకు మువ్వులుకట్టి వన్నెత చుద్దునేయుచున్నారో” అని పోతరముగా బలికెను. అందుకేమియు ననఁజాలక యొద్దు తంపంచుకొని వపినేయసాగెను. మఱికొన్నాళ్లకూ దూడను గల వారు దానిని దనయూరియమ్ము వాకికి వేఁట ప్రొక్కుకొని గురికిఁదిపికొని పోవుచుండెను. ఆ యొద్దుకూడ పొలమునకూ ధారి

నేపోవుచు దూడతో “ఓరి యింక చూచుకో నీ ముద్దు-మణియొక గదియలో నిన్ను గొడ్డలి ముద్దు పెట్టుకొనును. పాటువదు పెద్దల పీసదించి పీవేమి తిన్నటదితిపి” అని యె త్రిపూడిచెను.

గీ॥ పాటువడెదుమంచి, వానితోనెగసక్కు
మాటువాడుతుదకు, గీదుతోందు
రున్నుకొనుచుబ్రితుకు, చున్నటీయెద్దు నీ
వదముపేయుదూరు, యిదుమఁగొనదె॥

87. గాడిదె, కాఁపు

ఒకనియొద్దు నోక వెంకిగాడిదె యుండెను. ఒకనాడది వానికి లొంగక పరుగిదుచుండెను. ఆప్పుడువాడు దానితోకు బ్లౌకొని మఱలించుటకై కొట్టుచుండెను; కాని త్యాదిమరలక యొకగుట్టపైకెక్కి కీర్చిందికుఱుకుబూనెను. అదిచూచి వాడు “ఓ పాటుగాడిదె నాకు లోటిదక చావునకు లోటిదెదవా?” అని దానితోక విడిచెను, అంతట నది గుట్టకీర్చింది కుతీకి చచ్చెను.

గీ॥ కచికరమునుదన్ను, గావంగఁబూనివ
వానిమాటవినని, వారుచెదును
తన్నుగాచువాని, వెన్నుకగాడిదె
గుట్టకీర్చిందికుఱీకి, గింపులేదె॥

88. గాడిదె, సింగము

ఒకగాడిదె యొకసింగముతో నెమ్ముగానుంచెను. ఒకనాఁ

భాషింగము గాదిదెతో “నీవాడొంకలో” దాగుకొని యన్నియుము భెదిరి పరుగించునట్లాడుచ్చుము. నావిచ్చలచిదిగా నేవేటాడెదను” అని చెప్పేను. పిమ్మితు లాగాలిగాడు తెగుసాసి యన్నిటిని బెదరించి యదంతయుఁ దన గొప్పయేయవి సింగముతో బాయికొట్టేను. అందుకు తెలిమొకము నవ్వేను.

గీ॥ ఒర్కులుతమ్ముఁదెరియు , కుప్పుప్పుఁప్పు ఇ
గ్గారులేకచెవటి , పేర్చియచుండు
డొంకనుండిపుతుల , జంకించిగాడిదె
కూసిగోటుచెవ్వు , కొనుగారేడె॥

89. మేకపోతు, పింగము

ఒక మేకపోతు సూర్యికొండపై మేయుచుండెను, ఆకొండ క్రొంది క్రోవలో నొకసింగము చెరలాడుచు మేకపోతుతో “మేకనే స్తుమా గుట్టరాతిమీఁద నీకేమి మేతకద్దు? క్రొందికిదిగి నాతోఁగలిని తిరుగరాదా హాయిగానుందము” అని యచ్చకముగా విలిచెను. అందుకా మేకపోతు “టహో సీతో నాకు నే స్తుమా కొఱవితో నెత్తిగోకుకొన్నట్టే; యాసవతితల్లి నెనరు నాకుఁడెలి యదా” అని తెలియుఁజ్ఞప్పేను.

గీ॥ తెరిపిపెవ్వువాచి , తెమ్ముసుబరికించి
తెలివిగటువాడు , తిరుగుచుండు
కొండదిగుమటంచుఁ , గొదమసింగముతన్ను
షియవమేకపోతు , వినివయ్యించో॥

90. కోతి, దూర

ఒక యందిలో నొకతోకలేనికోతిని దక్కినవన్నియును దమ కేలికగాఁ జేసికొనెను. అందుకుట్టి యావాలిఁది ఒచ్చలవిధి విఱుపీగి తిరుగుఁణొచ్చెను. ఇట్లు కొన్నాళ్ళుగడవఁగా నొకనాఁడా కోతి వేటకూచి బోనునఁజిక్కుకొనెను, అదిచూచి యొకనక్కడానితో “టీకోతి బోను లిక్కు తెలిసికొనఁణాలని నీవేలాటి దూరవు” అని యానడించెను.

గీ॥ తనథ తగవియట్టే । వరిపేయఁబూచిశ
చేతికావివాఁడు । చేటుటోందు
కోకలేనికోతి । దూరయయచెలరేగి
బోమలోఫఁజీక్కు । పొలసిపోదో

91. దొంగ, కుక్క

ఒకయంట నొకదొంగచొచ్చెను. అక్కడఁ గావలియున్న కుక్క వావిషిజూచి యఱచెను. అప్పుదాదొంగ దానియొద్ద నొక చిన్న రొట్టెముక్కు, ఇదమైచి బెల్లిఁంచెను. అదిచూచి యాకుక్క వానిని దవ్వక దొంగయనియొంచి మతుంక వరిగా నఱపి వానిని దత్తిమెను.

గీ॥ చూచునంతలోవ । జూట్లతీకముజూవ
వావినెఱుగునేతు । వైనవాఁడు
రొట్టెలంచమిచ్చ । పట్టిపొనివిదొంగ
యునుచ్చు గాపుకుక్క । యఱవలేదో

82. బయకాఁడు

ఒకయూరిలో నొక పాటనేర్చినవాఁడుండెను. వావికిఁ దార్చిగుఁటోతులతోఁబొత్తు. ఆతార్చిగుఁటోతులు వావినిమిగుల మేచ్చుచు వచ్చిరి. అందుకుఁ బొఁగి యతఁడు తనంతవాఁడులేఁడని ఇదాయి చెప్పకొనుచు వచ్చేను. మతేకొన్నాళ్ళకా యూరిపెద్ద వావిని బిలిపించి కొలువుచేవెను. ఆక్కుడ వాఁడు నోరెత్తుఁ జాలక చిన్నబోయెను.

గీ॥ వనికిరావిమూర్తి + తమ్మిగౌవియాదగ్గ

విఱ్ఱిపీగువట్టి + వెఱ్ఱిచెడును
త్రాగుఁటోతుడెల్లి + తమ్ము మెచ్చగ నుట్టి
తిరుగుపాటగాఁడు + తిన్నడడెనె॥

93. కోది, సింగము, గాదిదె,

ఒక కొండయ్యెద్ద నొక కోదియు, నొక గాదిదెయును మేయుచుండెను. అప్పుడా కోదికూనెను. ఆకూతవిని యాచెం తనున్న య్యుక సింగము బెదరి పరుగించుండెను. అదిచూచి గాదిదె తమ్ముఁ జాచి సింగము జడివె ననుకొవి డాసివెంటఁడగు లఁటోయెను. అప్పుడు సింగము “టిపారుగొడ్డా నీర్బితుకునకుఁ దోయున్నుఁ వఱుమవచ్చితివా” అని పట్టి చంపెసు

గీ॥ అంతరువెఱ్ఱింగికొవియుఁడు + నంతఁటోక
గొటుచూపెకువాఁడుడు + కేటుటోందుఁ

కోదికదరినసింగము , నోరఁఱుచ్చు
దెంపుచేసిన గాదిదె , చంపణడదె॥

34. గూడకొంగ

ఒక వరిపొలములో గొన్ని పొట్టిబాతులు చేనిగింజలూదు చుండెను. అందులో నొకగూడకొంగ కూడ చేపలకై తిరుగు చుండెను. ఆపొలముకాఁపు వలఁఱన్నెను. అవియస్తియు గూడకొంగతోగూడ పలలో జిక్కికొనెను. అప్పుడు వాడు పొట్టిబాతుల నవ్విటిని జంపి గూడకొంగనుబట్టి చంపణియెను. అప్పుడాగూడకొంగ వాగితో “అయ్యా.నన్ను విడువును. నేను చేపలకై వచ్చిత్తిగాని యఁకొకటికాదు” అవి వేడెను. అందుకు వాడు “ట్టుకొంగా, నిన్నుపట్టికాదు నీజట్టునుబట్టి నిన్ను జంపవలసివచ్చెను.” అవి చంపెను.

గీ॥ చెద్దువాంర్ధినదుము , జేరువన్నుదుర్దు
వాడుకూడవారి , తోదఁజెదును
వరివిమెసవుపొట్టి , బాతులతోగూడ
గూడకొంగయుసురు , గోఱుపోడె॥

35. నక్క, తోదేఱ

ఒక గొల్లవాని మందచెంత నొకతోదేఱ దాగుకొని యుండెను. ఆది చూచి యొకనక్క యాగొల్ల వానితో “ఓయా నీగొత్తెల నెత్తికొనిపోవు తోదేఱదిగో అపోదలో దాగుకొన్నది”

అని చెప్పేను. అంతకు వాడాలోదేలును దుర్దుతో మొత్తిచంపి యానక్కును గూడ చంపేను.

గీ॥ ఓర్క్కులేమికోద , నొరులపైగొండింటు
చెప్పిచెఱచువాడు , ముఖ్యాభోందు
చెనుటివక్కగొల్ల , చేతనురోదేటి
సుక్కుడంగఁజేపి , చక్కబిడినె॥

96. కోతి ప్రాపు

ఒకఁదొక కోతిలివి బెంచెను, అదివానిని విడువక కొల్పు చుండెను. వాడొకనాడుపడుకొనియున్నపడువావిపై నొక యాగ వారెను. అది చూచియూ కోతి యాగను దోలుచువచ్చేను. గావి యాగ విడువక వాలుచురదెను. అందు కలిగి కోతి యాగను జంపఁబోయి రాతితో, దన్నుఁ బెంచినవానికిఁ బెద్ద దెబ్బవేనెను. ఆ రాతిదెబ్బకణతకుఁ దగుల వాడు చచ్చేను.

గీ॥ మోటువావిపొందు , ముఖ్యాన్కగునంచు
దెలివిగొవనివాడు , పొంసిపోవు
కోతిపొత్తువమ్ము , కొని వరాకువనుందు
వాడుదావతను , గీరుగుఁడె॥

97. ఉప్పుమోయు గారిదె

ఒకఁడు వంతలో మప్పుగోవి గంతలోభోపి గారిదెపై

నెర్రి తోలుకొని యింటికిఁబోవుచుండెను ఆ దారిలో నొక కాలువ పాఱుచుండెను. ఆగాడిదె కాలు ఊరి యాకాలువలోఁ ఉదెను. ఆప్యుదుప్పుకరఁగి పోయెను. పిమ్మట గాడిదె బరువు చులకవడి చెలరేఁగి పరుగిది యుల్లుచేరెను. మణియొకనాఁడు ముమపటివలె గాడిదె యుప్పుగంత మోయుచుఁ గాలువలో వడ చునపుడు కాలుకాణిపడినట్టులుప్పుగంతకోరి నీటిలో గ్రోసిషై చెను. ఆయుప్పెల్లాగరఁగి బరువు చులకవడెను. ఇట్లు తన యుప్పు చెదుటుజూచి వాఁడది తనగాడిదె చేసినపవియవి తెలిపి కొని మణియొకనాఁడాగాడిదషై దూదినిండివ గంతను వేసి యాకాలువమండి తోలుచుండెను. ఆప్యుదాగాడిదె తనబరువును మును పటివలె మణింత చులకపఱచఁదలఁచి నీటిలోఁబడి దొర్కెమ. పిమ్మట దూదియంతయు నీటిలోఁదడిసి విగిసి నూఱురెట్లు బరువాయెను. అది మోయుఁజాలక గాడిదె పడదెబ్బులు తిని “చేసి కొన్నది కుడువక తీరునా” అని వగచెను.

గీ॥ చేయవలయుదాని , జైయకకమావఁ
 బూనువట్టివాఁడు , మోవపోష
 ఉప్పుగంతబరువుఁ , దప్పించిగాడిదె
 దూదిగోనెతడిపి , తోట్లువడడో

98. బంగారు పిచ్చుక, కోతి

ఒకప్పుడూకకోతి వానకుఁ దడిసి వడవదవడఁకుచుఁ బండ్లు గీటుకొనుచు నొక కొబ్బరిచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండెను,

ఆ చెట్టుపైని మిద్దెవలె గూరుకట్టుకొని వెచ్చగా, బిరుకొన్న యొక బంగారు పిచ్చక యూకోతెని జూచి “అయ్య మానిపి వలె గాలుషేతులు కలిగినవాడవు. చిన్న యిల్లు కట్టుకొనరాదా అప్పుడు హాయిగమఁదువుగడా చూర్చుమా-పిట్టను నేను ఎండ తెండను, వానకుఁడియను, గాలికిరాలను- ఇదిగో నా యిల్లు- ఎంతహాయిగమన్నాను. నావలె నీవేలఁ జేయఁగూడదు!” అని తెరువు చెప్పేను. కోతి మండిపది యూ పిచ్చక గూరు పెట్టికొచ్చే చెను.

గీ॥ చెద్దువానికి వెరవు జెవ్వఁటోవు
వాదు మంచికిమాయగు గీదుటోందు
ప్రాయమారిన కోతికి మేలు తెఱవు
టోవు బంగరుపిచ్చక మోనపోదె॥

శ్రీ. కోతి, పిల్లలు.

ఒక యూదుకోతికి రెండుపిల్లలు కలవు. అందులో, జిన్నపిల్లలుందు దానికి మిగులముద్దు. ఇట్లంద వేటకుక్కలా కోతి నొకనాదు వెంటఁదఱుముచుండెను. ఆకోతి తన చిన్న పిల్లను గుండెకప్పుకొని పెద్దపిల్లమాట మఱచి పరుగిదుచుండెను. పెద్దపిల్ల తల్లిపీపువై, బ్రాతి యత్తుకొనియుండెను. అంతటఁ దల్లి కోతి తొందఱతో, బరుగిదుచుండ నొకపెద్ద మాదిరాయి దాని గుండెకడ్డము తగిలెను. అప్పుడా చిన్నపిల్ల చిత్తికి చచ్చి క్రీందఱిదెను. పెద్దపిల్ల తల్లితోగూడ తప్పిన బ్రాతికెను.

గి॥ తవదుపిల్లలంద , తీవిరల్లి యొకపోర్కు
శారమందువుపు , కిడుచోందు
కోతితవదుపెర్చ , కూననెన్నక చిన్న
కూడమ వెంచిదాని , గోయపోదె॥

100. తోదేశ్య, జయ్యతోసున్న గారిదె

ఒక గారిదె జయ్యపరి చావున తెదురు చూచుచుండిన.
ఆ మాట తెలిసి తోదేశ్య దానినిఁ జాడగోరి యా గారిదె పది
యున్న పంచట్టుద్దకు వచ్చి దావిపిల్లతో “సీతల్లి నెమ్మదిగా
సున్నదా!” అని యాదిగెను, అది ఏని పిల్లగారిదె “నిన్నటికండి
నేడు చాలా నెరవు” అని చెప్పేను,

గి॥ ఒరులచావుగోరి , యుందియుఁ లెవఁటుగ
వగపకోరవరయ , వచ్చుచుంద్రు
తెగులవరినగాచి , దెను జాడరోదేశ్య
తారుమారుషుర్చు , శేరచోవె॥